

STOCKHOLMS UNIVERSITET
Institutionen för Socialt Arbete
Socialhögskolan
C-uppsats
VT-2008

En kvalitativ analys av förändringsprocesser från ett liv med, till ett liv utan våld och kriminalitet.

Katherine Abbaspour och Jacqueline Pertot

Handledare: Sam Larsson och Thomas Lindstein

Abstract

A qualitative analysis of the processes of change from a life with, to a life without violence and criminality.

Katherine Abbaspour and Jacqueline Pertot

The aim of this study was to reach an increased understanding about how the changing process with regards to criminality and violent behaviour of men may look like. The questions on these issues were: (1) *How do three men describe the changing process of their life manner from violence and criminality into non violence and non criminal way of life?* (2) *How do three professionals from the probation service describe the life changing process of men from violence and criminality into non violence and non criminal way of life?* Our research study was thoroughly done based on a qualitative approach method, interviewing six individuals by following the theme focused interview guidelines. Three men with previous violence and crime records, actors, and three professionals working in the probation service, observers, were interviewed and the selection was intended to highlight the problem from two angles. The interviews were analyzed through social psychology and pattern which describes the process of changes. The results showed that the changing process from violence and criminality is complex and there are indeed several factors likewise major cause such as important circumstances, supporter and mentor, altered self-image and motivation was of great importance. The results correspond with previous research.

Keywords: processes of change, criminality, violence

Förord

Under våren 2008 har vi i och med denna uppsats strävat efter att nå en förståelse för förändringsprocesser bort från våld och kriminalitet. Vi har haft stor glädje av varandra och det har varit av stor betydelse att kunna diskutera ämnet sinsemellan för att vidareutveckla våra tankar och förståelse för ämnet.

Vi vill tacka samtliga intervjupersoner som har medverkat i studien och gjort den möjlig. Dessutom vill vi tacka kursansvarige Sam Larsson som även har handlett oss tillsammans med Thomas Lindstein, vilka har bidragit med vägledning och inspiration.

Stockholm den 23 maj, 2008.

Katherine Abbaspour och Jacqueline Pertot

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDANDE AVSNITT	5
1.1 INLEDNING.....	5
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	5
1.2.1 Syfte.....	5
1.2.2 Frågeställningar	5
1.3 KOPPLING TILL SOCIALT ARBETE	6
1.4 UPPSATSENS DISPOSITION.....	6
1.5 BEGREPPSFÖRKLARINGAR	6
2 METOD.....	7
2.1 FORSKNINGSDSIGN	7
2.2 FÖRFÖRSTÅELSE.....	7
2.3 VETENSKAPSFILOSOFISKA POSITIONER.....	8
2.4 ETISKA ASPEKTER.....	8
2.5 URVAL AV INTERVJUPERSONER	9
2.6 URVAL AV LITTERATUR	9
2.7 INTERVJUGUIDENS UTFORMNING	10
2.8 UPPSATSFÖRFATTARNAS FÖRHÅLLNINGSSÄTT	11
2.9 UPPLÄGGNING OCH GENOMFÖRANDE AV INTERVJUERNA	11
2.10 DATABEARBETNING OCH ANALYS	11
2.11 UPPSATSENS TROVÄRDIGHET	12
2.11.1 Intern validitet.....	12
2.11.2 Reliabilitet.....	13
2.11.3 Triangulering	13
2.11.4 Generaliserbarhet.....	14
2.12 METODKOMMENTAR.....	14
2.13 STUDIENS AVGRÄNSNINGAR OCH BEGRÄNSNINGAR.....	15
3. TIDIGARE FORSKNING.....	15
3.1 FAMILJ, UPPVÄXT OCH BROTT.....	16
3.2 UPPKOMSTEN TILL VÅLDSKARRIÄRER – (THE GENESIS OF VIOLENT CAREERS).....	16
3.3 ATT HANTERA SINA AGGRESSIONER (ART – AGRSSION REPLACEMENT TRAINING)	17
3.4 ATT SLUTA MED BROTT	17
3.5 ÅTERFALLSFÖRBRYTARNA – VILKA VAR DE?	17
3.6 FÖRÄNDRINGSPROCESSER (BECOMING AN EX – THE PROCESS OF ROLE EXIT)	18
3.7 ATT LÄMNA EN KRIMINELL BANA (DESISTANCE AND DEVELOPMENT: THE PSYCHOSOCIAL PROCESS OF GOING STRAIGHT)	18
3.8 VÄNDPUNKTER OCH FÖRÄNDRINGSPROCESSER	18
4 TEORI OCH ANALYSVERKTYG.....	19
4.1 SOCIALPSYKOLOGI	19
4.1.1 Rollteori	19
4.1.2 Attityder	20
4.1.3 Social påverkan.....	20
4.1.4 Grupptillhörighet.....	20
4.1.5 Kritisk socialpsykologi – Social konstruktionism.....	20
4.2 EBAUGHS EXITMODELL OCH FÖRÄNDRINGSFAKTORER	21
4.2.1 Exitmodellens fyra faser.....	21
4.2.2 Förändringsfaktorer.....	22

5 RESULTAT	23
5.1 PRESENTATION AV INTERVJUPERSONERNA	23
5.2 TEMA 1 – LIV MED VÅLD OCH KRIMINALITET	24
5.2.1 Familj och nätverk	24
5.2.1.1 Delkommentar.....	25
5.2.2 Gäng.....	25
5.2.2.1 Delkommentar.....	26
5.2.3 Våld och annan kriminalitet.....	26
5.2.3.1 Delkommentar.....	28
5.2.4 Bruk av alkohol/ eller droger.....	28
5.2.4.1 Delkommentar.....	29
5.2.5 Tankemönster.....	29
5.2.5.1 Delkommentar.....	30
5.3 TEMA 2 – FÖRÄNDRINGSPROCESSER.....	30
5.3.1 Inverkande faktorer vid förändringsprocesser.....	30
5.3.1.1 Delkommentar.....	32
5.3.2 Svårigheter med en förändringsprocess.....	32
5.3.2.1 Delkommentar.....	33
5.3.3 Förändringsprocessers förlopp.....	33
5.3.3.1 Delkommentar.....	35
5.3.4 Tankar, känslor och val kring förändringsprocesser.....	35
5.3.4.1 Delkommentar.....	36
5.3.5 Förändrad syn på sig själv efter förändringsprocesser	37
5.3.5.1 Delkommentar.....	37
6 SAMMANFATTANDE HELHETSANALYS	38
6.1 SAMMANSTÄLLNING AV BERÄTTELSEFRAGMENT FRÅN IP 1- 3.....	38
6.2 SAMMANSTÄLLNING AV BERÄTTELSEFRAGMENT FRÅN IP 4-6.....	39
6.3 HELHETSANALYS KOPPLAT TILL TIDIGARE FORSKNING OCH ANALYSVERKTYG.....	40
7 DISKUSSION	43
7.1 BESVARANDET AV FRÅGESTÄLLNINGAR, HYPOTESER OCH TOLKNINGAR	43
7.3 FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING	44
8 REFERENSER	46
8.1 BÖCKER OCH RAPPORTER	46
8.2 WEBB DOKUMENT OCH ELEKTRONISKA KÄLLOR	48
8.3 LÄST LITTERATUR MEN EJ REFERERAD I UPPSATSEN	49

BILAGA 1 – Informationsbrev till samtliga intervju personer

BILAGA 2 – Intervjuguide 1

BILAGA 3 – Intervjuguide 2

1 Inledande avsnitt

1.1 Inledning

Natten till den 6 oktober 2007 misshandlades en 16-årig pojke av några jämnåriga på Kungsholmen. Misshandeln var så allvarlig att han avled. Dödsmisshandeln kom att få stor uppmärksamhet. Manifestationer och protester anordnades, dagstidningar drog igång artikelsierier och Facebook-gruppen ”Bevara oss från gatuvåldet” hade nära 72 000 medlemmar inom en dryg vecka (Karlsson & Laestadius, 2007). En av gärningsmännen som åtalades för dödsmisshandeln står även misstänkt och åtalad för ytterligare tre fall av misshandel (Johansson, 2008). Statistik visar att 60 % av dömda ungdomsbrottslingar återfaller i brott och sju månader efter dödsmisshandeln hade Stockholmspolisen fått in 552 nya anmälda fall av misshandel (El Mahdi, 2008).

Den mediala och politiska bilden kring utvecklingen av ungdomsvåld och gatuvåldsbrott diskuteras dagligen. Forskning visar faktorer som spelar in för att hamna i en kriminell bana med våld såsom trasiga nätverk, för hårda eller för lösa gränssättningar i familjen, tidig debut av alkohol- och drogkonsumtion, negativ självbild med brist på uppmärksamhet och bekräftelse i familjen (Goldstein, Glick & Gibbs, 2000; Maruna, 1997; Rydén-Lodi, Stattin & Af Klinteberg, 2005). Vad som spelar in för att avbryta en kriminell bana är däremot inte lika väl undersökt (Rydén-Lodi, et.al., 2005; Wahlin, 2002). Mot bakgrund av ovanstående kan det anses viktigt att nå förståelse kring förändringsprocesser från ett liv med våld och kriminalitet. Detta för att kunna förhindra att färre återfaller i våldsbrott och kriminalitet, vilket skulle gynna både individen och samhället i form av minskat individuellt lidande och minskade samhällsekonomiska kostnader (Nilsson & Wadeskog, 2008, s.5).

1.2 Syfte och frågeställningar

1.2.1 Syfte

Syftet med uppsatsen är att få en förståelse för hur förändringsprocesser, hos män med tidigare våldsproblematik och kriminalitet, kan se ut från aktörers och observatörers synvinkel. Detta utifrån intervjuer med tre män som tidigare levt med våld och kriminalitet och tre yrkesverksamma inom frivården.

1.2.2 Frågeställningar

- Hur beskriver tre män sina förändringsprocesser från ett liv med, till ett liv utan våld och kriminalitet?
- Hur beskriver tre yrkesverksamma inom frivården förändringsprocesser för män som levt ett liv med, till ett liv utan våld och kriminalitet?

1.3 Koppling till socialt arbete

Utifrån Socialtjänstlagen 5 kap 1 § har samhället särskilt ansvar för att verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden. Utvecklingen hos barn och unga som visar tecken till en ogynnsam utveckling ska särskilt uppmärksammas och få det skydd och stöd som de behöver med hänsyn till deras bästa. Ett stort och viktigt klientel för socialtjänsten är utifrån ovan barn och unga. Forskning visar att våld och kriminalitet hos unga kan utvecklas till stora samhällsproblem, vilket media dagligen vittnar om. Det är därför av intresse att nå förståelse för hur förändring från våld och kriminalitet kan se ut för att kunna minska detta samhällsproblem. Det valda problemområdet för uppsatsen kan därför anses ligga inom ramarna för socialt arbete (Nilsson & Wadeskog, 2008, s.5; Sunesson, 2006, s.341).

1.4 Uppsatsens disposition

Uppsatsens första kapitel innehåller inledning, syfte och frågeställningar, koppling till socialt arbete, disposition och begreppsförklaringar. I kapitel 2 redovisas vald metod, förståelse och metodkommentarer. I kapitel 3 presenteras tidigare forskning inom området. I kapitel 4 redovisas valda analysperspektiv som ligger till grund för analysen. I kapitel 5 skildras intervjupersonernas berättelsefragment i en temainriktad resultatdel och en delkommentar görs efter varje tema med koppling till analysperspektiv och tidigare forskning. I kapitel 6 presenteras en sammanfattande helhetsanalys av intervjupersonernas berättelsefragment kopplat till valt analysperspektiv och tidigare forskning. I kapitel 7 förs en avslutande diskussion med försök till besvaringar av frågeställningar och generering av hypoteser, studiens avgränsningar och begränsningar och förslag till fortsatt forskning.

1.5 Begreppsförklaringar

- **Frivård**

Frivård innebär kriminalvård i frihet (Kriminalvården, 2008).

- **KRIS**

Kriminellas Revansch I Samhället. KRIS är en ideell förening för tidigare kriminella (KRIS, 2008).

- **Lugna Gatan**

En verksamhet genom Fryshuset som arbetar för att skapa förutsättningar som unga behöver för att utveckla en positiv identitet (Fryshuset, 2008).

- **NA**

Anonyma Narkomaner. En ideell gemenskap för män och kvinnor som möts för att hjälpa varandra att förbli drogfria (NA, 2008).

- **Kriminalitet**

I denna uppsats avses med begreppet kriminalitet gärningar som är i strid med svensk lag och vilka är föreskrivna med straff (Wahlin, 2002).

- **Våldsproblematik**

I denna uppsats avses med begreppet våldsproblematik en problematisk livsstil som stämmer in på Brottsbalkens 3 kap. 5 § kriterier vad avser en person som tillfogar en annan person kroppsskada, smärta eller försätter denne i vanmakt eller något annat sådant tillstånd.

2 Metod

2.1 Forskningsdesign

I studien användes en kvalitativ metod med en narrativ inriktning och ansats till ett hermeneutiskt och ett postmodernt förhållningssätt, utan att göra anspråk på att tillämpa dessa fullt ut. Valet av metod styrdes av att försöka erhålla nyanserade berättelsefragment från intervjupersonerna för att kunna tolka och beskriva problemområdets mening (Kvale, 1997, s.13). Syftet var att insamla data från intervjupersonerna kring det studerade fenomenets centrala teman, utifrån en utarbetad intervjuguide (Kvale, 1997, s. 34). Den kvalitativa intervjun i denna studie har både ett aktörs- och observatörsperspektiv för att få en mer allsidig och giltig bild av det studerade problemområdet (Larsson, 2005, s.110). I uppsatsen har en abduktiv strategi använts, vilket är en kombination av induktiva och deduktiva moment. En induktiv forskningsstrategi utgår från empiri medan en deduktiv strategi utgår från teori. I uppsatsen framkommer den induktiva strategin vid härledande av mönster och begrepp från de insamlade intervjuerna medan de deduktiva momenten består i att studien har styrts av teoretiska perspektiv vad gäller utformning av intervjufrågor och tolkning av intervjuerna (Larsson & Goldberg, 2008, s.163). En kvalitativ forskningsintervju kan täcka både det faktiska planet och meningsplanet och det var därför nödvändigt att lyssna både till de direkt uttalade beskrivningarna och innebörden till vad som sades mellan raderna (Kvale, 1997, s.36).

2.2 Förförståelse

Genom att klargöra förförståelsen ges utgångspunkten för tolkningen (Olsson & Sörensen, 2007, s.64). Uppsatsförfattarna hade inte tidigare studerat förändringsprocesser för våld och kriminalitet och förståelsen kring området var begränsad. En del kurslitteratur som tagits del av under socionomutbildningen hade behandlat förändringsprocesser generellt men inte uppsatsens specifika problemområde. Medias vinkling och allmänna samhällsliga debatter kring våld, kriminalitet och förändring från det kan ha spelat in för förförståelsen och på så sätt ha påverkat uppsatsens utformning och tolkning av resultaten. Uppsatsförfattarnas förförståelse grundade sig även på personlig erfarenhet från praktikplats av möten och samtal med människor med våldsproblematik och kriminalitet.

2.3 Vetenskapsfilosofiska positioner

Studien utgår från en narrativ forskningsansats med inspiration från en hermeneutisk och en postmodern position. Vid datainsamlingen har postmodernismen inspirerats så till vida att samtalet och relationen mellan intervjuperson och uppsatsförfattare har betonats för att erhålla dold kunskap om intervjupersonernas konstruktioner och livsvärld (Kvale, 1997, s.13, 45ff). Däremot inspirerade hermeneutiken vid resultattolkningen genom växling mellan delar och helhet av problemområdet enligt inspiration av den hermeneutiska cirkeln (Kvale, 1997, s.49ff; Olsson & Sörensson, 2001, s.100f). Andra principer som har eftersträvats utifrån en hermeneutisk tolkning är att uppsatsförfattarna ska ha omfattande kunskap om textens teman för att kunna urskilja värdefulla nyanser i de meningar som kommer till uttryck i intervjun. Även medvetenhet om egna förutsättningar och förståelse eftersträvades eftersom det inte finns någon förutsättningslös tolkning enligt en hermeneutisk position (Kvale, 1997, s.52). Narrativ metod och ovan beskrivna vetenskapsfilosofiska positioner förutsätter ett empatiskt förhållningssätt från uppsatsförfattarna. Detta eftersträvades genom att skapa förutsättningar som uppmuntrade intervjupersonerna till berättande och närmande (Josselson, 2008, s.137).

2.4 Etiska aspekter

Vid intervjuer kan privat och känslig information lämnas från en intervjuperson och därför krävs det att uppsatsförfattarna noga tänker igenom etiska aspekter. Vissa allmänna etiska riktlinjer som är kopplade till en intervju är informerat samtycke, konfidentialitet och konsekvenserna för intervjupersonen att delta i intervjun (Larsson & Goldberg, 2008, s.180). Det informerade samtycket syftar på att undersökarna informerar de intervjupersoner som deltar i studien om det allmänna syftet med undersökningen och hur den i stort är upplagd. Intervjupersonerna bör informeras om att deltagandet är frivilligt och att de när som helst utan att behöva ange något skäl kan välja att avbryta sitt deltagande. Konfidentialitet syftar på att personliga data som intervjupersonen beskriver för uppsatsförfattarna inte kommer att redovisas i den färdiga rapporten för att inte riskera att intervjupersonens identitet kan spåras. I resultatredovisningen har intervjupersonernas riktiga namn ersatts med IP 1, IP 2... o.s.v. Även namn på orter och annan information som kan röja intervjupersonens identitet har ändrats, utan att meningsinnehållet för den sakens skull har ändrats (Larsson & Goldberg, 2008, s.180f).

Deltagandet i en intervjuundersökning kan ha positiva och negativa effekter för intervjupersoner. Huvudprincipen är att dessa ska lida så liten skada som möjligt. Fördelarna med studien, att erhålla ny och viktig förståelse, ska väsentligen uppväga skaderisken för intervjupersonerna. Men man ska heller inte underskatta att intervjupersonerna kan vinna något för egen del genom att delta i en undersökning, exempelvis ökad självkänedom. De flesta av de sex intervjuerna gick över den planerade intervjutiden vilket kom sig av att intervjupersonerna i vissa lägen berättade om känsliga och svåra ämnen och tilläts prata till punkt, utifrån principen om att

intervjupersonen ska lida så liten skada som möjligt. Ett avbrytande kunde troligen ha uppfattats negativt och okänsligt (Larsson & Goldberg, 2008, s.181).

Innan intervjutillfällena framkom att samtliga tillfrågade män som valt att delta i intervjun idag arbetar med att coacha och/eller föreläsa. Detta ansågs vara en fördel eftersom intervjupersonerna troligen hade distanserat sig från sitt tidigare liv med våld och kriminalitet. Ingen av intervjuerna genomfördes i direkt anslutning till att intervjupersonerna hade valt att delta utan samtliga fick ett informationsbrev (bilaga 1) och betänketid för att kunna välja att avstå och detta utifrån ovan nämnda etiska principer.

2.5 Urval av intervjupersoner

I uppsatsen intervjuades tre män som tidigare levt med våld och kriminalitet och tre yrkesverksamma inom frivården som bl.a. arbetar med män som lever med våld och kriminalitet. Valet av intervjupersoner ur olika grupper var att försöka få en bredare och djupare förståelse av det studerade problemområdet utifrån ett aktörs- och observatörsperspektiv (Larsson, 2005, s.110). För att komma i kontakt med intervjupersoner kontaktades Lugna Gatan, KRIS, NA och frivården. Lugna Gatan ville inte delta i undersökningen. I kontakt med KRIS ombads uppsatsförfattarna att delta på ett av deras morgonmöten för att efter detta presentera uppsatsen och dess syfte. Två män var villiga att delta i en intervju. Kontakten via NA erhöles genom att en av uppsatsförfattarna känner en medlem i NA vilken förmedlade ett förslag på en tänkbar intervjuperson.

En av uppsatsförfattarna kom under sin praktik i kontakt med yrkesverksamma inom kriminalvården och frivården. En av dessa yrkesverksamma kontaktades och lämnade förslag till tänkbara intervjupersoner inom frivården. Dessa personer kontaktades och samtliga tackade ja till att bli intervjuade. Två av dem är socionomer och en av dem är jurist. Uppsatsförfattarna ansåg det inte nödvändigt att samtliga yrkesverksamma var socionomer eftersom det var berättelsefragment från ett observatörsperspektiv kring det problemområdet som var i fokus. Sammanfattningsvis intervjuades sex personer. Önskvärt hade varit att intervju en person från respektive verksamhet (KRIS, Lugna Gatan, NA), för att få berättelsefragment som inte hade genomsyrats av verksamheten men om så vore fallet kunde det upptäckas vid en jämförelse av intervjuerna. Uppsatsförfattarna valde trots detta att intervju två män från KRIS eftersom de tillsammans med övriga intervjupersoner uppfyllde kriterier för lämpliga intervjupersoner; välmotiverade inför en intervju, värtaliga, och kunniga inom problemområdet (Kvale, 1997, s.135).

2.6 Urval av litteratur

Ett flertal litteratursökningar gjordes mellan den 3 mars och 20 maj, 2008. Systematiska litteratursökningar i internationella databaser gjordes för att få en översikt kring förändringsprocesser (Bergmark, 2005, s.152). Databaserna *Libris*, *PsycINFO* och *Social*

Services Abstracts användes men också sökmotorn *Google*. Relevanta sökord som var begränsat formulerade användes för att minimera överflödiga sökträffar och hitta litteratur kring problemområdet (Bergmark, 2005, s.152). Sökord som användes i de internationella databaserna var *turning points, change, juvenile, youth, break, crim*, viol** (orden criminality och violence trunkerades). Sökord som användes i svenska databaser och vid litteratursökning var *vändpunkt, våldsbrott, livsstil, krim** (orden kriminalitet och kriminell trunkerades) (Löf, 2005, s.362). Sökorden kombinerades på olika sätt för att få fram de mest relevanta träffarna för problemområdet. Exempel på andra källor för relevant litteratur gavs från handledarna samt hittades i referenslistor i böcker med angränsande ämne.

2.7 Intervjuguidens utformning

Via frågor till de intervjuade försökte förståelse nås för förändringsprocesser. Syfte och problemområde var väl klarlagda före intervjuerna för att nå ett gott intervjuresultat (Olsson & Sörenson, 2007, s.80). Uppsatsförfattarna diskuterade sinsemellan innan och under utformandet av intervjuguiden för att intervjuguiden skulle bli ett bra verktyg för insamlande av berättelsefragment med relevans för att kunna besvara uppsatsens frågeställningar. Tidigare uppsatser och forskningsavhandlingar med anknytning till liknande problemområde studerades för ett eventuellt användande av valda frågor som mall och underlag till utformandet av studiens intervjuguid. Fördelar med ett sådant tillvägagångssätt var att minska riskerna för felformulerade frågor och en tillgång till jämförelsematerial vid resultatolkningen. Frågorna formulerades på ett sätt som försökte inbjuda till berättande vid intervjuerna och utformandet av ledande frågor försökte undvikas (Elofsson, 2005, s.67). Två intervjuguides utformades, en till männen som tidigare levt med våld och kriminalitet (bilaga 2) och en till de yrkesverksamma inom frivården (bilaga 3). De båda intervjuguiderna strukturerades med gemensamma färdigformulerade teman och frågor, dels för att de skulle uppfattas likadant för samtliga intervjupersoner och dels för att dem skulle få likadana frågor kring det studerade problemområdet (Olsson & Sörenson, 2007, s.80). Däremot var det inte möjligt att båda intervjuguiderna innehöll exakt likadana frågor eftersom de var utformade att belysa problemområdet från två vinklar. Intervjuguiden delades in i följande huvudteman:

Tema 1: Livet med våld och kriminalitet

Tema 2: Förändringsprocesser

Tema 3: Tankemönster och identitetsuppfattning

Intervjuguiderna formulerades utifrån ovan huvudteman med tillhörande strukturerade allmänna och detaljerade frågor. Intervjuguiderna följdes helst, men inte nödvändigtvis exakt, beroende på hur intervjupersonerna svarade. Anledning till detta var en ansats till ett empatiskt förhållningssätt och att hänsyn togs till att de kunde börja berätta utförligt och om andra angränsade ämnen i planerad ordning beroende på hur intervjupersonerna svarade och detta förutsatte ett aktivt lyssnande och ett empatiskt förhållningssätt (Kvale, 1997, s.138; Larsson, 2005, s.103).

2.8 Uppsatsförfattarnas förhållningssätt

Det är önskvärt att intervjuaren lever upp till vissa kriterier likväl som intervjupersonen och intervjusituationen. Ett motsägelsefullt kriterium för intervjuaren är att både vara väl förberedd och förutsättningslös. Intervjuaren bör vara insatt i intervjuämnet, men samtidigt öppen och förutsättningslös vid intervjutillfället. Detta för att kunna ställa eventuella följdfrågor och eftersträva ett empatiskt förhållningssätt som uppmuntrar till berättande (Larsson & Goldberg, 2008, s.170).

Andra kvalifikationskriterier som bör eftersträvas är att vara; strukturerad, tydlig, vänlig, känslig i lyssnandet, öppen för nya aspekter som kan tänkas behöva följas upp i intervjun, styrande, kritisk, minnesgod och tolkande (Kvale, 1997, s.138). Vid alla sex intervjutillfällena närvarade båda uppsatsförfattarna, vilket kan tänkas ha bidragit till en ökad uppmärksamhet för intervjupersonernas berättande.

2.9 Uppläggning och genomförande av intervjuerna

Sammanlagt genomfördes sex intervjuer. Dessa delades upp mellan uppsatsförfattarna som höll i tre intervjuer var. Innan genomförandet av samtliga intervjuer lästes ett informationsbrev upp för intervjupersonerna, innehållande uppsatsens syfte och etiska aspekter, detta informationsbrev hade även tidigare mejlats ut. Intervjuerna utfördes på intervjupersonernas arbetsplatser och verksamhetslokaler och de varade mellan 90 och 120 minuter. Varje intervju spelades in med en bandspelare för att säkerställa datainsamlingen (Larsson, 2005, s.100). Tystnader utnyttjades under intervjun för att låta intervjupersonerna få rikligt med tid att reflektera och fundera för att sedan själva bryta tystnaden med betydelsefull information (Kvale, 1997, s.125).

Vid intervjutillfällena eftersträvades ett empatiskt förhållningssätt från uppsatsförfattarna. Därför kunde det bli möjligt, som ovan nämnt, att intervjuguiderna inte följdes i planerad ordning (Kvale, 1997, s.138). Uppföljande frågor ställdes när intervjupersonerna tycktes ha mer att tillägga vilket förutsatte ett empatiskt förhållningssätt och ett aktivt lyssnande (Josselson, 2008, s.137).

2.10 Databearbetning och analys

När samtliga intervjuer hade genomförts påbörjades bearbetningen och analysen av materialet. Ett första steg var att transkribera intervjuerna från ljudinspelningen vilket innebar att tal bearbetades till skrift (Hydén, 2008a, s. 127). Uppsatsförfattarna bearbetade tre intervjuer var och dessa skrevs ned ordagrant. Pauser och utfyllnadsord av typen *ehm*, *hm* etc. valdes att ta med för att eventuellt kunna finna mening och betydelsefull information mellan raderna. När samtliga intervjuer var bearbetade till text lästes dessa först igenom i sin helhet utifrån den hermeneutiska tolkningsmetoden. Därefter tolkades helheten genom utarbetade teman, huvudteman och underteman utifrån meningskoncentrering, vilket innebar att längre och utförligare intervjuutsagor omformuleras till kortare och mer sammanfattade formuleringar (Larsson, 2005, s.106).

Genom meningskategorisering kodades intervjumaterialet till överskådliga beskrivningar (Kvale, 1997, s.174).

Samtliga transkriberade intervjuer tolkades först enskilt och därefter gemensamt för att styrningar och påverkningar skulle undvikas mellan uppsatsförfattarna. Det gjordes för att höja kvaliteten och trovärdigheten i dem kommande hypoteserna som drogs (Larsson, 2005, s.111). Valda citat togs med i uppsatsens resultatdel för att belysa variationerna under varje tema och på så sätt höja den interna validiteten (Kvale, 1997, s.170ff; Olsson & Sörensen, 2007, s.98). Textmaterialet organiserades i två berättelseliknande fragment, den ena utifrån ett aktörsperspektiv och den andra utifrån ett observatörsperspektiv. Detta för att försöka nå en sammanhängande helhet av det studerade problemområdet utifrån två vinklar (Kvale, 1997, s.171ff; Larsson, 2005, s.110). Avslutningsvis genomfördes en sammanfattande helhetsanalys mot bakgrund av dem två sammanställande berättelseliknande fragmenten där de centrala temana som framkommit kopplades samman med relevant tidigare forskning och analysverktyg (Larsson, 2005, s.108). För en helhetsanalys krävs en viss distans till materialet av den som genomför analysarbetet, vilket uppsatsförfattarna eftersträvade (Kvale, 1997, s.183f).

2.11 Uppsatsens trovärdighet

Uppsatsförfattarna genomförde tre intervjuer var, och ansvarade för transkribering av dessa. En första tolkning kunde ha gjorts enskilt vilket försökte undvikas genom tydliga instruktioner mellan uppsatsförfattarna för genomförandet av transkriberingen, vilket borde ha minskat olikheter av tolkningarna (Kvale, 1997, s. 149).

2.11.1 Intern validitet

Validitet avser ett mätinstruments förmåga att mäta det som ska mätas (Olsson & Sörensen, 2001, s.76). Validering bör inte vara en slutlig produktkontroll av en forskning utan ingå i forskningsprocessens förlopp, vilket eftersträvades i uppsatsskrivandet (Kvale, 1997, s.219). I en kvalitativ forskning är forskaren både ett mätinstrument och en uttolkare av mening vid analysen av insamlat material, varför det var av betydelse att sträva efter en kritisk hållning (Larsson, 2005, s.115). Vid kvalitativa djupintervjuer med små urval eftersträvas i första hand en hög intern validitet. Intern validitet gäller graden av informationsrika fallbeskrivningar vilket förutsätter öppna intervjufrågor som utformas och eftersträvas att mäta och fånga in det som önskas. Intervjuguiderna innehöll planerade och väl valda intervjufrågor, så väl öppna som detaljerade. Vid alla sex intervjuer erhöles täta och informationsrika beskrivningar från samtliga intervjupersonerna vilket borde visa på en hög intern validitet. Vid en testning av intervjuguiden mellan uppsatsförfattarna gavs det litet utrymme till att besvara frågorna med ”ja/nej, vet ej” vilket också borde ha höjt den interna validiteten. (Larsson, 2005, s.116ff).

Validitet är också kopplad till uppsatsförfattarnas hantverksskicklighet, d.v.s. förmåga till att utföra intervjuer. Intervjupersonernas rapporter kan vara falska och uppsatsförfattarnas

förmåga att kontrollera och ifrågasätta var därför av betydelse för graden av validitet. Vid varje intervjutillfälle närvarade båda uppsatsförfattarna och kunde genom följdfrågor kontrollera och ifrågasätta intervjupersonernas rapporter och detta borde ha ökat validiteten (Larsson, 2005, s.117). Olika vinklar på det studerade fenomenet spelar in för den interna validiteten och uppsatsens vinkling utifrån aktörer och observatörer kan antas ha ökat den interna validiteten (Larsson, 2005, s.117). Utifrån utförliga och rika citat i resultatdelen kan detta antas ha spelat in för en ökad intern validitet (Olsson & Sörensen, 2007, s.159).

2.11.2 Reliabilitet

Reliabiliteten handlar om studiens tillförlitlighet (Kvale, 1997, s.150). God reliabilitet syftar till graden av överensstämmelse mellan mätningar med samma mätinstrument (Olsson och Sörensen, 2001, s.75). En hög reliabilitet innebär att måttet är stabilt och inte har påverkats och störts av variationer som bl.a. tid, plats och intervjuare. För att uppnå ökad reliabilitet har tydliga frågor formulerats i intervjuguiden vilket minskar risken för att frågorna kunde ha uppfattats olika av intervjupersonerna och ledande frågor har undvikits (Kvale, 1997, s.213). En del intervjufrågor från tidigare studier har använts för att dra nytta av redan utarbetade frågor som även ger jämförelsematerial (Elofsson, 2005, s.67). När frågor inte ansågs vara besvarade vid intervjusituationerna omformulerades dessa för att underlätta förståelsen av dem. Samtliga sex intervjuer bandades in för att förhindra en första subjektiv tolkning, vilket är en risk om bara anteckningar hade tagits. Inspelningen av intervjuerna borde ha spelat in för en ökad reliabilitet eftersom det innebär en ökad mät noggrannhet av intervjuerna (Wikander, 2005, s.338ff). Transkriberingen av tre intervjuer var innebar att en första tolkning av intervjuerna gjordes av uppsatsförfattarna som borde ha spelat in för reliabiliteten. För att öka en enighet om utskriftsförfarandet bestämdes hur nedskrivandet skulle gå till med detaljerade instruktioner mellan uppsatsförfattarna, som till exempel att allt hörbart skulle skrivas ner inklusive pauser, tvekanden, utfyllnadsord och detta borde ha spelat in för en ökad reliabilitet (Kvale, 1997, s.150).

2.11.3 Triangulering

Det finns olika former av triangulering för att öka säkerheten och trovärdigheten i datainsamling och analys vilket innebär att olika metoder kombineras för att förstå ett fenomen. I denna uppsats användes triangulering av datakällor i och med att aktörer, (män som tidigare levt med våld och kriminalitet) och observatörer (yrkesverksamma inom frivården) intervjuades för att få olika perspektiv av det studerade fenomenet (Larsson & Goldberg, 2008, s165ff).

Teoritriangulering användes i och med att olika teoretiska analysverktyg förekom vid analysen av samma dataunderlag. Fördelar med teoritriangulering är att olika aspekter av det valda problemområdet blir belyst vilket ger en mångfacetterad bild, men samtidigt riskeras analysen att inte bli lika djupgående som om endast en teori hade använts. Triangulering av vetenskapsfilosofiska positioner har också använts och innebär en kombination av olika vetenskapsfilosofiska positioner (Larsson & Goldberg, 2008,

s.165f). I denna studie användes en narrativ ansats med inspiration av en postmodern position vid intervjutillfällena och en inspiration av en hermeneutisk position vid resultattolkningen och analysen (Josselson, 2008, s.137).

2.11.4 Generaliserbarhet

Möjligheten att generalisera uppsatsens resultat till en större population är inte möjlig eftersom urvalet av intervjupersoner var relativt liten och syftesbestämd (Larsson, 2005, s.118). Däremot är det möjligt att tala om en naturalistisk generalisering som vilar på att dold kunskap har verbaliserats och övergått till explicit påståendekunskap (Kvale, 1997, s.210). Utifrån två intervjuguider med välformulerade frågor och en strävan till ett empatiskt förhållningssätt, från uppsatsförfattarnas sida, inbjöds intervjupersonerna till berättande vilka gav rika beskrivningar och tyst kunskap verbaliserades om hur förändringsprocesser från ett liv med våld och kriminalitet, till ett liv utan, kan se ut. Sammanfattningsvis kan välgrundade hypoteser antas ha genererats utifrån resultatanalysen vilket redovisas i uppsatsens kommande diskussionskapitel. För att kunna dra slutsatser och generaliseringar måste däremot ett större slumpmässigt urval studeras (Marsh, et. al., 1978, s.20).

2.12 Metodkommentar

Datansamlingen har i denna studie skett via en narrativ ansats med intervjuer av sex personer som beskriver problemområdet från två olika vinklar. Studiens urval av intervjupersoner kan ha spelat in för de insamlade resultaten och för förståelsen. Intervjuer med enbart aktörer och ett större urval skulle kunna ha ökat förståelsen för förändringsprocesser. Fördelen med den valda kvalitativa metoden var att få rika, täta och nyanserade beskrivningar. Den kvalitativa metoden var att föredra utifrån studiens syfte där en djupare förståelse och synliggörandet av tyst kunskap för problemområdet eftersträvades. En kvantitativ metod hade kunnat ge information om förändringsprocesser för ett större urval män och en ökad grad av generaliserbarhet hade kunnat vara möjlig men med risk av att detaljrika beskrivningar hade kunnat gå förlorade (Kvale, 1997, s.210). Att uppsatsförfattarna var två till antal vid varje intervjutillfälle kan ha lett till att intervjupersonen upplevde en eventuell obalans vilket kan ha påverkat svaren. Uppsatsförfattarna försökte förhindra detta genom att eftersträva ett empatiskt förhållningssätt som inbjöd till berättande och ett eventuellt upplevt underläge hos intervjupersonen borde ha minskat (Hydén, 2008, s.89b).

Tre intervjuer var transkriberades av uppsatsförfattarna vilket kan ha spelat in för reliabiliteten då en första tolkning gjordes enskilt. Detta försökte motverkas genom tydliga instruktioner sinsemellan genom att transkribera på ett likadant sätt. För många underteman, där en del valdes bort i studiens resultat- och analysdel, kan ha resulterat i att en eventuell djupare analys gick förlorad och kan ha spelat in för studiens interna validitet. Tidigare forskning och litteratur kring problemområdet visade på förändringsprocessers komplexitet och därför valdes att hellre ringa in problemområdet

för stort än för litet för att sedan kunna begränsa området. Antalet frågor kan ha upplevts som många och långa för intervjupersonerna och det kan ha spelat in för hur svaren blev mot slutet av intervjuerna. Hänsyn till detta försökte visas genom aktivt lyssnande till ifall en del kommande frågor redan hade blivit besvarade, vilka därmed ströks under det pågående intervjutillfället. Det hade kunnat vara till fördel att göra två intervjuer med respektive intervjuperson eftersom berättelsefragmenten kunde ha blivit ännu mer djupgående och nyanserade, vilket kunde ha spelat in för en ökad förståelse. En hermeneutisk position inspirerade vid studiens analys och tolkning av resultaten vilket medför en risk för att berättelsefragmenten kan ha feltolkats. Detta försökte starkt undvikas genom att inte göra alltför djärva eller utsvävande tolkningar.

2.13 Studiens avgränsningar och begränsningar

Studien är begränsad såtillvida vad gäller val av ämne, metoder, teorier, tidigare forskning och intervjupersoner. Kriminalitet är ett stort problemområde och förändringsprocesser avgränsades till att gälla män som tidigare levt med våld och kriminalitet i gäng och som hade genomgått en förändring tills att de hade fyllt 30 år. Avgränsningen var nödvändig eftersom det kan antas att förändringsprocesser från annan typ av kriminalitet kan se annorlunda ut och problemområdet hade kunnat bli för stort. Att intervjua både aktörer och observatörer var ett medvetet val för att få problemområdet belyst från olika vinklingar. Det skulle kunna ha varit intressant att intervjua flera män som har levt med våld och kriminalitet, som inte var coacher och hade "färdiga" berättelser. Andra observatörer som familjemedlemmar, vänner, yrkesverksamma som dessa klienter stöter på i exempelvis anstalt o.s.v. hade också kunnat bidra till en ökad förståelse för förändringsprocesser.

Studiens aktörer var enbart män, eftersom uppsatsförfattarna antog att andra orsaker och faktorer kunde spela in vid förändringsprocesser för kvinnor med våldsprblematik och kriminalitet. Studiens analysverktyg är medvetet begränsade och belyser resultaten utifrån några aspekter. Det kan antas att andra valda analysverktyg hade gett en djupare förståelse för det studerade problemområdet.

3. Tidigare forskning

Uppsatsförfattarna har sökt och funnit internationell och nationell forskning kring problemområdet. Avsikten med denna uppsats var att få förståelse för hur förändringsprocesser ser ut för ett begränsat urval av svenska män varför det blev relevant att studera vad svensk forskning visar på det gällande fenomenet. Däremot var det också av stor betydelse att studera internationell forskning och vad dessa resultat visar kring kriminalitet och förändringsprocesser eftersom det även är ett internationellt problemområde.

3.1 Familj, uppväxt och brott

I en rapport från BRÅ *Familj, uppväxt och brott* beskriver Peter L. Martens hur en alltför sträng uppfostran kan resultera till ett socialt avvikande beteende. Martens menar att den ideala relationen mellan barnet och föräldern är det auktoritativa förhållningssättet som innebär stark kontroll från föräldrarnas sida i kombination med hänsyn till barnets behov och önskningsar. En auktoritär relation bygger på en stark kontroll från föräldrarnas sida och där man inte tar hänsyn till barnets behov och önskningsar. En eftergiven relation bygger på svag kontroll från föräldrarnas sida men där hänsyn tas till barnets behov och önskningsar. Konsekvenserna av ett auktoritärt och eftergivet förhållningssätt från föräldrarnas sida innebär ökade risker för ett antisocialt beteende hos barn. I rapporten beskrivs vidare metoder i uppfostran som kan hindra utveckling till antisociala beteenden; tydliga riktlinjer från föräldrar om vilka beteenden som inte är acceptabla, att föräldrar är konsekventa när barnet beter sig illa, samtidigt som reaktionerna från föräldrar inte ska vara alltför hårda (Martens, 1992, s.13).

3.2 Uppkomsten till våldskarriärer – (The genesis of violent careers)

I forskningsartikeln *The genesis of violent careers* beskriver Ferdinand Sutterlüty den våldsamma karriären. Studien grundar sig på djupintervjuer mellan åren 1996 och 2000 med 18 personer i åldern 15 och 21 år som har återfallit i brott. Sutterlüty identifierar vändpunkter från kriminalitet utifrån intervjupersonernas erfarenheter. Studien belyser frågan om hur våldsamma relationer i familjer kan påverka ungdomars liv in i en våldskarriär och ungdomars användande av våld. Studiens resultat visar att majoriteten av de intervjuade personerna med våldsproblematik redan under ett tidigt skede i livet och under längre tidsperioder varit offer för våld (Sutterlüty, 2007).

De intervjuade i Sutterlüty's studie beskriver att de i sin barndom upplevde maktlöshet då de själva utsattes för våld eller bevittnade av våld, exempelvis när de tvingades att se sina mödrar bli slagna av sina fäder, eller syskon som misshandlades av någon förälder. Sutterlüty beskriver att barnens identiteter formas vid en mycket tidig ålder och att ett våldsbevittnande leder till en negativ identitetsuppfattning. Studiens resultat visar att de intervjuade började använda våld för att inte känna sig maktlösa. Upprepad användning av våld kom att påverka deras självbild positivt, eftersom de enkelt och snabbt genom våld kunde uppnå makt och prestige. Intervjupersonerna beskriver att deras tidigare våldsbrott kunde vara av stor betydelse för deras utveckling av förändringsprocesser bort från våld. Sutterlüty menar att erfarenheterna av våld kan lämna oförglömlig minnen som spelar in i byte av bana (Sutterlüty, 2007).

3.3 Att hantera sina aggressioner (ART – Aggression Replacement Training)

Forskning har visat att aggression i första hand är ett inlärt beteende som tas till genom observation, imitation, direkt erfarenhet och övning (Goldstein, et.al., 2000, s.13). Arga och aggressiva människor, och i synnerhet de som begår våldsamma brott, tänker och agerar ofta annorlunda än dem som inte begår våldshandlingar. Förutom att aggressiva människor har ett egocentriskt perspektiv tror de ofta att andra uppträder fientligt mot dem och misstolkar neutrala beteenden som aggression riktad mot dem. Vid försök till förändring av aggressivt beteende är arbetet med att förändra det tänkande som leder till sådant beteende ett viktigt steg (Goldstein, et.al., 2000, s.14, 16).

Förutom att aggressiva ungdomar har lärt sig att ett aggressivt beteende och att aggression kan ge positiva konsekvenser spelar en sista faktor in som vidmakthåller deras beteende; de vet inte hur de ska bete sig annorlunda. De positiva, icke våldsamma, konstruktiva alternativ till aggression som de skulle kunna använda sig av, istället för våld, är alternativ som de sällan har observerat eller provat själva (Goldstein, et.al., 2000, s17, 18).

3.4 Att sluta med brott

I en artikel från Brottsförebyggande rådets tidskrift (Apropå), med titeln *Att sluta med brott* sammanställer författaren ett antal vetenskapliga artiklar som behandlar faktorer som kan påverka en person att avbryta en kriminell karriär. Sociala band till andra människor såsom föräldrar, syskon eller annan släkt, kärlekspartner och vänner spelar stor roll, såväl när en kriminell karriär inleds, som när den avslutas. Betydelsen av arbete eller sysselsättning som spelar in för att sluta begå brott, tas också upp (Wahlin, 2002).

3.5 Återfallsförbrytarna – vilka var de?

I den svenska studien *Återfallsförbrytarna – vilka var de?* undersöks vad som spelar in för att avbryta en brottskarriär och vilka faktorer som kan påverka en person som är inne i en kriminell karriär att upphöra med brott. Studien omfattar en sammanställning av erhållna resultat från använt frågeformulär för 100 män, intagna på fängelse i Stockholmsregionen (Rydén-Lodi, et. al., 2005, s.10). Resultaten av studien visar att flera faktorer inverkar och samspelar för att hamna i kriminalitet och likaså i upphörandet från kriminalitet. För en person som växer upp i förhållanden där det förekommer slitningar i familjen är oddsen sämre att klara sig bra i framtiden. Vid upphörande av kriminalitet kan det vara nödvändigt att skära av vissa vänskapsband avseende missbruk och kriminalitet och familjeband eftersom kvaliteten på nätverket kring individen spelar in för att inte återfalla i brott. Ytterligare faktorer som spelar in för upphörandet av kriminalitet är; att det inte bör föreligga ett pågående missbruk hos personen (studiens resultat visar att det finns ett starkt samband mellan kriminalitet och missbruk), stöd från personer i omgivningen i svåra situationer och förändrade värderingar hos individen (Rydén-Lodi, et.al., 2005, s.32ff).

3.6 Förändringsprocesser (Becoming an ex – The process of role exit)

I forskningsstudien *Becoming an ex. The process of role exit* studerar den amerikanska sociologen Helen Ebaugh uppbrotsprocesser, även kallad *exitprocesser*, och hur människor tillägnar sig nya livsroller. 185 djupintervjuer genomfördes med personer som har gjort skilda slag av uppbrott och förändringar. Studiens analys av resultaten visar att det finns många beröringspunkter och överensstämmelser mellan intervjuerna. På basis av resultaten konstruerade Ebaugh en generell modell av exitprocessers fyra faser. Modellen beskriver hur förstadier till ett uppbrott kommer utav att individen inser att han/hon valt fel spår i livet, mår dåligt och funderar på alternativa möjligheter att leva. Efter långa förstadier kommer individen till en vändpunkt till följd av någon utlösande händelse. Efter vändpunkten uppstår ofta ett tomrum hos individen och individen är som mest sårbar att återfalla till ett gammalt livsmönster. Den sista fasen innebär att personen börjar leva ett annat liv, vilket Ebaugh menar kan bero på en inre bearbetning och yttre förändringar. I forskningen beskrivs även ett antal faktorer som påverkar exitprocessens förlopp och utfall, några utav dessa är; om förändringsprocessen sker under tvång eller frivillighet, om det gäller enstaka uppbrott eller flera och om det rör sig om ett socialt önskvärt uppbrott eller inte (Hedin, Herlitz & Kuosmanen, 2006, s.29ff).

3.7 Att lämna en kriminell bana (Desistance and development: The psychosocial process of going straight)

Shadd Marunas studie *Desistance and development: The psychosocial process of going straight* grundar sig på 20 publicerade självbiografier av före detta kriminella män. I studien framkommer olika faktorer som spelar in för förändringsprocesser från kriminalitet och exempel på sådana är; att personer i ens omgivning och ens egna liv börjar värdesättas, ökad acceptans för samhällets normer, alternativ sysselsättning och mening såsom jobb, flickvän, fru, bostad och barn. Saknas dessa alternativ framhåller Maruna den ökade risken att stanna kvar i kriminalitet eftersom ingenting uppfattas att förloras. Starka band till samhället är en annan betydande faktor som kan hindra kriminellt beteende (Maruna, 1997).

3.8 Vändpunkter och förändringsprocesser

I rapporten *Vändpunkter och förändringsprocesser, en treårig uppföljning av ungdomar från YAR-projektet i Borlänge* studerar Stig-Arne Berglund (2007) förändringsprocesser och inverkan av faktorer i förändringar för ungdomar i riskzoner med avvikande beteende. I studien följer Berglund 18 ungdomar i åldern 15-17 år med en problematisk livsstil som deltagit i ett öppenvårdsprojekt och han studerar deras vändpunkter och förändringsprocesser. Resultaten visar olika typer av vändpunktssituationer. Det kan handla om drastiska eller dramatiska situationer, men det kan också vara särskilda människor och relationer som förändrar förutsättningarna för en människas liv. Rapportens resultat visar att personliga stödpersoner på många sätt var avgörande för

pojknas vändpunkter. Genom kontinuerlig närvaro, intresse och inlevelse bekräftade stödpersonerna pojkarna och gjort dem till huvudpersoner i sina egna liv. Stödpersonerna blev förebilder och fick betydelse för intervjupersonerna efter visat personligt engagemang och intresse. Vidare visar studiens resultat att en förändrad berättelse om sig själv, förändrade tankemönster och en förändrad självbild är en inledning till en vändpunktsprocess. Resultaten framhåller vidare stödpersonernas betydelse genom positiv förstärkan och motivation för studiens ungdomar. För att befästa förändringen presenteras rollförändringar genom byte av miljö, umgänge, livsstil och livsmål. Slutligen visar rapporten att vändpunkten kan bestå i en successivt ökad medvetenhet och mognad (Berglund, 2007, s.5, 114).

4 Teori och analysverktyg

De analysverktyg som har använts vid tolkning och analys för de insamlade intervjuerna är socialpsykologi och exitmodellen, utformad av Helen Ebaugh, som beskriver utträddandet av centrala livsroller. Ett traditionellt socialpsykologiskt perspektiv har valts för att förstå grupperns inverkan och påverkan för förändringsprocesser. Kritisk socialpsykologi, social konstruktionism, har använts för att förstå betydelsen av förändrade konstruktioner av en persons livsvärld som spelar in för en persons förändringsprocesser och möjlighet att bryta med sina grupptillhörigheter. Slutligen har även Ebaughs modell och förändringsfaktorer använts för att tillsammans med detta kunna tolka och analysera intervjupersonernas steg och faktorer i sina förändringsprocesser.

4.1 Socialpsykologi

Socialpsykologin studerar hur sociala strukturer och sociala system fungerar och hur de påverkar en människas syn på världen, sig själv och sin funktion i samhället. Omgivningens inverkan på personens egna tankar, känslor och handlingar är genomgripande inom socialpsykologin (Nilsson, 1996, s.71).

4.1.1 Rollteori

Rollteorin understryker de sociala rollernas betydelse och undersöker hur de sociala rollerna påverkar det individuella beteendet (Angelöw & Jonsson, 2000, s.31). Genom andras uppfattningar av våra roller påverkas vår självbild, d.v.s. grundantagandena för våra roller finns i våra egna men också i andras förväntningar (Payne, 2002, s.222). Den symboliska interaktionismen förknippas med idéer kring rollteorierna och betonar hur sociala förväntningar och etikettering (stämpling) formar olika roller. Genom ett avvikande beteende kan en person få en stämpel och tvingas in i ett visst socialt system. När en etikett har fått ökas sannolikheten att leva upp till de sociala förväntningar som etiketten rymmer (Payne, 2002, s.225).

4.1.2 Attityder

För att underlätta samspelet mellan människan och hennes omgivning, utvecklas attityder. Attityder kräver ett begränsat kognitivt arbete och stöder planerandet och förenklandet av erfarenheter (Ekehammar, 2005, s.277). Attityder kan ha en värdeuttryckande funktion (social identitetsfunktion), vilket innebär att en person med attityder kan uttrycka sitt verkliga jag och visa vad hon står för, exempelvis i olika ideologiska frågor, där hon vidare finner samhörighet med andra som har liknande attityder (Ekehammar, 2005, s.278).

4.1.3 Social påverkan

Individer utsätts för social påverkan som antingen är medveten eller omedveten. Social påverkan innebär att en persons attityder och beteenden påverkas av människor i hennes omgivning. Inom socialpsykologin talas det om tre olika typer av påverkan; samtycke, lydnad och konformitet. Även sociala normer är en typ av påverkan i detta sammanhang och kan kopplas till konformitet (Ekehammar, 2005, s.294). När en person samtycker går hon med på något där hon tillfälligt förändrar sin attityd t.ex. som en följd av social påverkan i form av exempelvis tvång eller gruppträck. Oftast är denna förändring av attityder bara tillfällig. Lydnad kan ses som ett specialfall av samtyckande som är kopplat till maktrelationen mellan den som lyder och den som får personen att lyda (Ekehammar, 2005, s.297). Konformitet handlar om hur man från en position flyttar sig till en annan position på grund av social påverkan. När socialt tryck upplevs från andra kan ens handlande påverkas och bli annorlunda jämfört med om det sociala trycket uteblivit, och detta kallas konformitet (Ekehammar, 2005, s.296). Social påverkan blir kraftigare ju starkare den som påverkar är, desto mindre avståndet mellan den påverkande och den påverkade och ju fler personer som utövar påverkan (Ekehammar, 2005, s.297).

4.1.4 Grupptillhörighet

Den sociala identiteten är den del av en persons självuppfattning som formas utifrån en grupptillhörighet. En persons självkänsla påverkas av sin sociala identitet, d.v.s. om gruppen hon tillhör i är bra innebär det att hon själv känner sig bra (Ekehammar, 2005, s.285).

4.1.5 Kritisk socialpsykologi – Social konstruktionism

Social konstruktivister kritiserar den kontextlösa och systembevarande socialpsykologin. Mänskliga beteenden och tankar konstrueras i tid och rum och därför menar de att det inte är meningsfullt att bryta loss individer och studera dem utan kontext (Aronsson, 2005, s.586f). Enligt den sociala konstruktionismen konstrueras kunskap via den vardagliga interaktionen. Människans medvetande och jag uppfattas som något helt igenom socialt och individuella tankeprocesser speglar den yttre sociala verkligheten med alla dessa relationer, kulturella värden och åsikter (Steven, 1998, s.243, 281). Människan är inte färdig och blir aldrig fullbordad utan blir hela tiden (Steven, 1998, s.255). Dessutom menar social konstruktionism att det inte bara finns och utvecklas ett jag utan det handlar om ett multipelt jag med olika delar. Vi är så att säga olika människor i olika

miljöer beroende på vilka sociala relationer vi är en del av i dessa situationer. Dessa delar kan ibland vara motsägande (Steven, 1998, s.244, 254). Den kritiska socialpsykologin skiljer sig från den traditionella socialpsykologin såtillvida att all kunskap uppfattas som sociala konstruktioner och inte rena fakta utan tolkade. Utifrån detta kan människors beteenden och valda beslut förklaras utifrån kunskap om den vardag och de sociala sammanhang individer lever i (Angelöw & Jonsson, 2000, s.60).

4.2 Ebaughs exitmodell och förändringsfaktorer

Ebaughs exitmodell beskriver olika faser av hur människor tillägnar sig nya livsroller. Modellen beskriver fyra faser av utträdet från centrala livsroller till uppbyggandet av en ny identitet. Till exitmodellen kopplas en rad betydelsefulla faktorer som inverkar på förändringsprocessers förlopp och utfall.

4.2.1 Exitmodellens fyra faser

- Förstadier till ett uppbrott är när personen inser att han/hon har valt fel spår i livet, ångrar sitt val och mår dåligt samt grubblar på alternativa möjligheter och rådfrågar anhöriga och vänner. Närståendes stöd för eller emot ett uppbrott betyder mycket i denna tidiga fas av processen (Hedin, et. al., 2006, s.29).
- Efter långa förstadier kommer personen till en vändpunkt, när han/hon lämnar sin valda väg ofta fort och dramatiskt till följd av någon utlösande händelse. Det kan finnas ett tvång i situationen som gör ett uppbrott nödvändigt eller att personen kommit till en upplevd yttersta gräns, har fått nog av negativa erfarenheter och upplevelser. Tillgången till stödpersoner i det närmaste nätverket kan också betyda mycket för att göra uppbrottet möjligt. Viktigt för personen är att uppbrottet blir tydligt och offentligt, att det inte finns något återvändo och att det finns olika hjälpmöjligheter att tillgå (Hedin, et.al., 2006, s.29f).
- Efter vändpunkten uppstår ofta ett tomrum, en marginalsituation när personen känner sig vilsen och saknar det som har lämnats, allt känns tomt och meningslöst. Personen kan också känna sig ambivalent och osäker på om han/hon har valt rätt. I marginalsituationen är personen som mest sårbar och återfall i missbruk eller kriminalitet ligger nära. Att leva långa perioder i en marginalsituation är ohälsosamt, krisreaktioner och psykiska problem är vanliga och personen är i behov av mycket stöd, både informellt och professionellt (Hedin, et.al, 2006, s.30).
- Efter någon tid sker något som gör att personen känner fastare mark under fötterna och kan börja bygga upp ett nytt liv. Förändringen beror troligen på en inre bearbetning som har skett och yttre förändringar, som gör att man kan gå vidare. Att få bostad eller arbete, en arbetsgemenskap eller nya kamrater i en studiesituation är viktiga delar för att kunna bygga upp ett nytt liv. Utbrytaren är

alltid beroende av identitetsmaterial till en ny roll för att kunna komma in i ett nytt livsmönster. Studier, arbete, föräldraskap, nya vänner eller intressen är också betydelsefulla beståndsdelar för ett nytt liv (Hedin, et.al., 2006, s.30).

4.2.2 Förändringsfaktorer

- *Om processen sker av tvång eller efter ett frivilligt beslut.* De flesta uppbrott innehåller element av både tvång och frivillighet. Ett beslut att bryta upp från ett kriminellt livsmönster kräver stark egen motivation och ambition att förändra sitt liv, men element av tvång från samhällets sida t.ex. rättegång, dom och vistelse i fängelse förefaller också påverka beslutet (Hedin, et.al., 2006, s.30).
- *Livsrollens centralitet för den som bryter upp* är en annan viktig variabel. Vissa livsroller är mycket viktiga och ligger nära identitetens kärna. En identitet nära knuten till en position med hög status kan innebära svårigheter att lämna rollens fördelar och anpassa sig till en mindre framträdande roll (Hedin, et.al., 2006, s.30f)
- *Huruvida det gäller ett enstaka uppbrott eller flera uppbrott tillsammans.* En del uppbrott från centrala livsroller innebär egentligen många uppbrott som är samlade under en huvudföreteelse och det huvudsakliga uppbrottet ger följdverkningar på flera plan. Personer som lämnar missbruk eller kriminalitet beskriver liknande erfarenheter: många kunskaper går inte att använda längre och många tidigare vänskapsrelationer kan kännas främmande och obekväma. (Hedin, et.al., 2006, s.31)
- En variabel som också påverkar uppbrottsprocessen är *om det rör sig om ett socialt önskvärt uppbrott eller det motsatta.* För socialt önskvärda uppbrott, t.ex. att lämna ett liv i missbruk, kriminalitet eller prostitution finns det ofta en institutionaliserad väg ut ur dessa roller. Det finns stödresurser och hjälporganisationer kopplade till uppbrottet. Personer som byter från en livsroll med hög status till något mer mediokert kan ofta inte räkna med sådant socialt stöd utan möter snarare förvåning, besvikelse och avståndstagande från omgivningen (Hedin, et.al., 2006, s.31, 32).
- *Graden av medvetenhet spelar stor roll för uppbrottsförloppet.* Vissa personer som bryter upp är mycket medvetna och genomför uppbrottet efter intensivt funderande och vägande för och emot och prövande av den nya rollen. Andra glider in i uppbrottet utan att i förväg ha tänkt så mycket på det. De vägleds av slumpen och väljer den väg som verkar framkomlig just då (Hedin, et.al., 2006, s.32).

Uppbrottsprocesser kan således variera avsevärt mellan olika personer beroende på vilka individuella eller gruppmissiga variabler som föreligger. Exitprocesser genom modellens

fyra steg förflyter heller aldrig så linjärt som ovan beskrivet, i stället är det vanligt att personer rör sig fram och tillbaka mellan de olika faserna under förloppet (Hedin, et.al., 2006, s.32).

5 Resultat

I resultatredovisningen presenteras olika delar av intervjupersonernas berättelsefragment från intervjuerna genom citat kring de olika temana. En del citat kan anses långa men är en del av den narrativa ansatsen att återge delar av berättelsefragmenten och intervjupersonernas beskrivna konstruktioner av det studerade problemområdet, vilket även kan anses gå i linje med inspiration från postmodernismen. Huvudtemana är indelade i deltemana i vilka valda och relevanta citat från intervjupersonerna redovisas. En delkommentar med koppling mellan redovisade citat, analysverktyg och tidigare forskning följer efter varje deltemana och en helhetsanalys följer i nästkommande kapitel. Temana i resultatredovisningen är:

Tema 1: Liv med våld och kriminalitet

- Familj och nätverk
- Gäng
- Våld och kriminalitet
- Bruk av alkohol och/eller droger
- Tankemönster

Tema 2: Förändringsprocesser

- Bidragande faktorer till förändringsprocesser
- Svårigheter med förändringsprocesser
- Förändringsprocessers förlopp
- Tankar, känslor och val kring förändringsprocesser
- Syn på sig själv efter förändringsprocesser

5.1 Presentation av intervjupersonerna

Nedan presenteras de sex intervjupersonerna och de kommer i resultatredovisningen benämnas som IP 1, IP 2, IP 3, IP 4, IP 5 och IP 6. Detta utifrån tidigare nämnda etiska aspekter såsom konfidentialitet (Larsson & Goldberg, 2008, s.181). Samtliga IP 1, IP 2 och IP 3 är män som har levt med tidigare våld och kriminalitet. Samtliga IP 4, IP 5 och IP 6 är kvinnor och yrkesverksamma inom frivården.

IP 1: Medlem i KRIS. Har tidigare haft en ledande roll inom en högerextrem rörelse.

Föreläser idag och jobbar preventivt för ungdomar i riskzonen m.m.

IP 2: Medlem i KRIS. Har tidigare varit våldsaktiv i ett gäng.

Föreläsare och coach för ungdomar som har hamnat snett.

IP 3: Medlem i NA. Har tidigare levt med kriminalitet och ett eget våldsbeteende.

Idag utbildad terapeut och föreläsare kring våld och droger.

IP 4: Socionom som är programledare för ART inom en frivård.

IP 5: Jurist som är klienthandläggare inom en frivård.

IP 6: Socionom som är klienthandläggare inom en frivård.

5.2 Tema 1 – Liv med våld och kriminalitet

5.2.1 Familj och nätverk

IP 1-3 vittnar om sina erfarenheter av dåliga uppväxtförhållanden inom sina egna familjer. IP 4-6 ger sin syn på familjen och nätverket hos våldsproblematiske män.

IP 1 berättar om sin familjesituation under sin uppväxt.

” Ehm... och det hela började med min mors sjukdom. Hon fick cancer när jag var femton, och sen lever hon med den här canceren i fem års tid (...) Och sen då när jag fyllde 20 så dör min mor utav canceren och det var hela upploppet till att jag blir osäker, rädd, kände mig ensam i samhället. Jag hade ju min far, men han blev ju så deprimerad själv, plus att han var så osäker i situationen som uppstod. (...) Men sen gjorde han ju det felet också att han gjorde som alla andra vuxna, att han tyckte jag var... kunde sköta det här själv... att... eh... ingenting som jag kunde ta skada av. Och sen så koncentrerade han sig enbart på min lillasyster och... i och med att min far svek mig på det sättet så blev det att... då fick jag den känslan att okej alla vuxna runtomkring mig skiter i mig.”

IP 2 beskriver sin familjesituation under sin uppväxt och hur våldet fanns redan då.

”Jag kan ju säga så här att för mig var våldet ganska... alltså... normalt är väl inte rätta ordet men jag växte upp med våld. Min far slog min mor och han slog mig och mina syskon och det blev, blev en skilsmässa där när jag var sju år gammal, mellan min mor och far. (...) Eh... jag har aldrig växt upp med., jag vet inte vad ordet familj e för nånting. Jag vet vad det e, men alltså jag kan inte säga att jag har kunskapen om att hur det känns att leva i en familj,(...) familj blev mina kompisar i gatan. ”

IP 5 beskriver hur nätverket och familjen kan påverka till ett liv med våld och kriminalitet.

”Alltså jag tänker att det är så att nätverken är ofta väldigt trasiga och att dom här ungdomarna har kunnat på nåt sätt glida igenom (...) Utan antingen så har dom hållits för hårt med mycket våld i familjerna och, eller inte alls. (...) alltså ofta inte bott liksom kanske med sin familj utan varit i fosterhem tidigt och på sådana här skolhem.. tidigt ansetts hopplösa på något sätt. (...) Alltså människor har gått in i deras liv och betytt mycket i stunden, men sen har dom försvunnit igen. Vilket jag tror är jätteskadligt när man är väldigt ung.”

IP 2 och IP 3 berättar att våld ingick under deras uppväxt. IP 1 berättar hur han kände sveket från sin far efter hans mors död. IP 3 berättar om hur vanligt våld var i hemmet när han växte upp. IP 5 och IP 6 berättar om trasiga familjer och nätverk som kan ha påverkat männen till ett liv med våld och kriminalitet.

5.2.1.1 Delkommentar

Gemensamt för IP 1-3 tycks vara att de beskriver sina familjeförhållanden under sin uppväxt som problematiska där de inte kände sig ha stöd från sina familjer. IP 1-3 berättar att de växt upp i familjer där våld ingick och en av intervjupersonerna beskriver att gänget blev hans nya familj. En annan intervjuperson berättar att han inte ha bött med sin familj sedan 15 års ålder. En intervjuperson som är verksam inom frivården förklarar att det många gånger handlar om trasiga nätverk hos våldsproblematiska ungdomar och att de många gånger inte växt upp med sina familjer. Resultaten är i linje med tidigare forskningen som visar att konsekvenserna av ett auktoritärt och eftergivet förhållningssätt från föräldrars sida innebär ökade risker för ett antisocialt beteende (Martens, 1992). Barns identiteter formas redan vid en mycket tidig ålder och förnedringen som IP 1-3 beskriver kan ha präglat deras självbild. Betydande är de negativa etiketter som tilldelas av bl.a. föräldrar vilket kan ha spelat in för IP 1-3, likaså avsaknaden av stöttning från sina familjer under uppväxten vilket går i linje med tidigare forskning (Sutterlüty, 2007).

5.2.2 Gäng

IP 1-3 ger delvis skilda beskrivningar av gängets betydelse under uppväxten och gängets inverkan för användandet av våld. Men de tar alla upp hur saknaden av gemenskap inom familjen gjorde att de sökte sig till gäng. IP 4-6 beskriver gängets betydelse vid förändringsprocesser och svårigheter med att lämna ett liv med våld och kriminalitet.

IP 2 berättar om vad hans kompisar på gatan betydde och om normer och regler som gällde där.

”Så att jag växte upp med mina kompisar (...) familj blev mina kompisar i gatan. (...) Plus att det har också att göra med att du e rotlös, alltså jag tror att du söker dig till dom här kompisarna för att du har ingen, du har ingen familj, du har aldrig haft. När nånting var hotfullt ville man skydda varandra (...) jag ville aldrig slåss egentligen, men just den här pressen att, att man har runt omkring sig. Att du, du liksom... Du får inte banga, du får inte visa dig svag. För att det var det som, det var det ryktet som du hade. Du hade fått en stämpel av människor runt omkring dig...”

IP 3 berättar om betydelsen att vara i ett gäng för en person med våldsproblematik

”Då var vi ju väldigt rädda, vilsna, olyckliga själar, som var vilse och det blev ju en typ av gemenskapen, subkultur liksom där alla var olika trasiga på olika sätt, så den typ av gemenskap. (...) Men i slutändan handlar det bara om den enskilde individen. Många har ett stort, enormt ego som går ut på att det är det som skall stimuleras och få uppmärksamhet. Och människor som är vilsna och rädda kan i

princip göra vad som helst. För egentligen så är det nånting de vill tillhöra. Vi fick vår uppmärksamhet och bekräftelse fast på ett väldigt stort sätt.”

IP 4 beskriver hur gänget kan påverka den enskilde individen.

”Om man har befunnit sig i gäng, då tänker jag att då måste man vara beredd att bryta kontakten med gänget. Om gänget har kvar sina normer och idéer, så måste den individ som vill göra något annat, lämna det, det brukar inte fungera annars, i min erfarenhet, och det tycker jag många uttrycker också.”

IP 5 beskriver gängets betydelse för den enskilda individen.

”Om man är i ett gäng så gör man saker som man aldrig hade gjort när man va själv. Alltså den där hetsen om att man kan göra en sak till.”

Både IP 1 och IP 3 ger en liknande beskrivning av sin syn på gäng och att det i slutändan ändå endast handlar om den enskilde individen. IP 2 däremot ger en beskrivning av hur gänget blev hans familj och hur man i gänget ställde upp för varandra till 100 %, men att gängets inverkan kunde få en att göra saker som man egentligen inte ville. IP 4 och IP 6 beskriver gängets inverkan när man vill komma ifrån sin kriminella bana och hur svårt det kan vara att bryta med gänget. IP 5 ger en bild av hur gänget påverkar den enskilde individen till att göra något man aldrig hade gjort om man var själv.

5.2.2.1 Delkommentar

IP 1-3 ger en skildring över hur de tidigare sett på gängets betydelse som innebar en tillhörighet och en gemenskap där man ställde upp för varandra och där man fick en chans att vara någon. IP 2 berättar hur gänget blev hans familj då han inte kände att hans biologiska familj kunde fylla den funktionen. IP 4-6 beskriver den gemenskap som personer finner i gäng. Detta stämmer väl överens med vad tidigare forskning har visat, där empirisk forskning visar att de sociala banden, som exempelvis den kriminellas sociala nätverk har en stor betydelse när en kriminell karriär inleds och avbryts (Wahlin, 2002; Rydén-Lodi, et.al., 2005, s.32ff). Begreppet grupp tillhörighet inom socialpsykologin visar att den sociala identiteten är den del av en persons självuppfattning som formas utifrån en grupp tillhörighet och att grupp påverkan kan få en person att handla annorlunda och gå emot sina attityder utifrån konformitet. Om gruppen en person tillhör är bra och respekterad innebär det att hon själv kommer att känna sig bra och respekterad (Ekehammar, 2005, s.285ff).

5.2.3 Våld och annan kriminalitet

IP 1-3 beskriver sin syn på sitt tidigare användande av våld och eventuell annan kriminalitet. IP 4-6 ger oss en bild av hur de uppfattar vägen in till en våldsproblematiske livsstil och varför man väljer att vara kvar där.

IP 1 förklarar sin syn på sitt användande av våld.

”Men samtidigt så var det ju också det här med att väcka känslor inom sig själv, som urartade, för att nånting som jag lärde mig det var att, lägger man bara locket

på sina känslor, bara trycker ner dem, så tillsist blir dem så kompakta, så otroligt...starka att man inte kan hålla inom sig. Och tragiskt nog så trodde jag att genom våld och... och usch slåss med människor, trodde jag att jag skulle kunna få utlopp för... rädsla, sorg, ledsamhet. Istället så blev det ju tvärtom, när jag sen väl vaknade upp och insåg vad jag hade gjort mot människor det var ju då värsta skammen och skulden kom.”

IP 2 beskriver vilken funktion våldet fyllde och hur det var att bli våldsam.

”att vad får man utav våldet...man, man får synas, man får uppmärksamhet, eh, man är någon, du får en status, du får ett namn.”

IP 4 berättar om hur hon uppfattar vägen in till en våldsproblematisk livsstil.

”(...) det är ett inlärt beteende att använda våld, att man har lärt sig det från tidig ålder så att säga av olika skäl, kanske inom den miljön man lever, eller i den familj man lever(...) det kan ju vara så att det blir fler sådana miljöer där våld är, ger, att det ger en belöning det är ju det som jag tänker att man har lärt sig att använda våld och får vinster av det.”

IP 5 beskriver vad hon anser är bidragande orsaker till utvecklande av våldsproblematik.

”Alltså, det är ju ett komplext problem (...) många utav dom som jag möter har ju trassliga hemförhållanden (...) dom som jag möter som är utagerande, som slåss och som har en utagerande missbruk också, dom har ofta varit utsatta för övergrepp. (...) alla typer av övergrepp, där man inte får bestämma själv (...) Arga unga män har ofta nånting med sig som är hemligt, tycker jag. (...) Frustration över att man inte får till livet så som man hade hoppats att man inte blir sedd, bekräftad, man måste bli det på nåt sätt.”

IP 6 berättar om vad hon tror unga män med våldsproblematik eftersträvar med sin våldsproblematiska livsstil.

”Jag tror mycket det här med att om man inte fått bekräftelse på annat sätt så söker man sig negativ bekräftelse, för då. Jag tror många har den erfarenheten också att om man är störande, på olika sätt då får man uppmärksamhet för det förr eller senare. Och lär man sig då, när man gör något negativt då får man bekräftelse, och inte annars. Då fortsätter man negativa utveckling, för alla människor behöver bekräftelse.”

IP 1 och IP 2 beskriver känslor och tankar som dök upp och ledde till att de använde våld för att hantera känslorna. IP 2 nämner också hur status var av betydelse för användandet av våld eftersom man blev någon och fick ett rykte. IP 4-6 ger en beskrivning över hur våld kan handla om ett inlärt beteende samtidigt som det kan handla om ett sätt att söka bekräftelse och hur den riskerar att leda till en fortsatt negativ utveckling. IP 5 beskriver att många män med våldsproblematik som hon möter ofta har varit utsatta för övergrepp av olika slag.

5.2.3.1 Delkommentar

IP 1-3 ger en bild av sin tidigare syn på våld där användandet av våld var ett sätt att visa känslor men också ett sätt att få uppmärksamhet och status. IP 4-6 ger en bild av vägen in till en våldsproblematiske livsstil där de menar att det många gånger handlar om att vinster uppnås genom användandet av våld men också att det handlar om att söka bekräftelse, även om det handlar om negativ bekräftelse. Detta går i linje med tidigare forskning som visar att makt och prestige kan uppnås genom våld (Sutterlüty, 2007). Det som framkommer under intervjuerna med IP 1-3 stämmer väl överens med rollteorin inom socialpsykologin om hur identiteter formas av roller i andras ögon. Andras förväntningar påverkar självbilden och för att ge det intryck som eftersträvas "spelar" man på en social scen och lever upp till andras förväntningar (Payne, 2002, s.222).

5.2.4 Bruk av alkohol/ eller droger

Intervjupersonerna ger en bild av hur alkohol- och droganvändandet spelar in för våldsbeteende. IP 2 och IP 3 berättar att de började med alkohol och/eller droger i väldigt tidig ålder. De yrkesverksamma på frivården ger en beskrivning av hur alkohol och droger kan påverka den våldsproblematiske livsstilen.

IP 1 berättar om sin alkoholkonsumtion och vilken funktion alkoholen fyllde.

"Ja hade en väldigt stor konsumtion av alkohol under hela tiden (...) Eh, det här var ju för att det hade börjat ploppa upp en massa känslor, skuld, skam, ifrågasättningar och det försökte jag döva med alkoholen, men istället för att ta tag i känslorna och... så försökte bara trycka ner dem..."

IP 3 berättar om sitt alkohol- och drogberoende under perioden med våldsproblematik.

"Användandet var konstant, och det var i princip allt (...) Jag tror att känslan av ånger, skuld, rädslan inför vissa situationer blev avtrubbad. Jag tror inte det, jag vet det. Och att drogerna i sig gjorde att jag i vissa situationer gick längre än vad jag hade gjort annars. För att min uppfattningsförmåga om, att jag inte t.ex. i stunden eller i en situation hade i överhuvudtaget någon kontakt med några känslor."

IP 4 beskriver hur alkoholen och droger kan inverka för våldsbeteende hos personer med den problematiken..

"Det är en grupp där man hör, att de anser sig att det här skulle inte hända om jag inte hade använt alkohol tycker jag man hör oftare än andra droger(...)det förekommer ju ofta eller då och då att de ser att om jag inte använder det här så skulle det inte hända, då skulle jag kunna ha min självkontroll."

IP 1 berättar om hur alkoholen och IP 3 berättar även om hur drogerna togs för att döva vissa känslor som man inte ville bemöta. IP 1-3 beskriver också hur drogerna ibland kunde vara en anledning till att de i vissa situationer gick längre än om de inte hade varit alkohol- och/eller drogpåverkade. IP 4 och IP 5 ger också en beskrivning av alkohol och

drogers inverkan och menar att det påverkar personens självkontroll och gör att ens gränser passeras enklare.

5.2.4.1 Delkommentar

IP 1-3 beskriver sitt användande av alkohol och/eller droger som ett sätt att döva känslor av ångest, skuld och rädsla inför vissa situationer. De beskriver vidare att användandet av alkohol och droger gjorde att de i vissa situationer gick längre än vad de annars hade gjort om de inte hade varit påverkade. Även IP 4-6 beskriver att användandet av alkohol och droger gör att många agerar på ett annorlunda sätt jämfört med om de inte hade varit påverkade. Gemensamt för alla intervjupersoner är att de beskriver att alkohol och droger ofta är förknippade med kriminalitet. Detta ligger i linje med vad tidigare forskning visar där flera studier visar att det finns ett starkt samband mellan kriminalitet och missbruk. För en person som växer upp i förhållanden där det förekommer eget missbruk är oddsen sämre att klara sig bra i framtiden, vilket IP 1-3 vittnar om (Rydén-Lodi, et.al., 2005, s.32ff).

5.2.5 Tankemönster

IP 1-3 beskriver en del av sina tankar som spelade in i under deras liv med våld och kriminalitet. IP 4-6 beskriver tankar och känslor hos män med våldsproblematik.

IP 1 beskriver sina tankar efter att ha blivit nekad till psykolog eller kurator i samband med sin mors död.

”... när jag då försöker vända mig till en psykolog, en kurator för att få hjälp med mina känslor, och att jag mådde så dåligt och fick det bemötandet att vi har inte tid, vi har inte resurserna att få hjälpa dig. Då kände jag som att okej dem skiter i mig, vad ska jag bry mig då för? Också sen den här uppfattningen att okej samhället skiter i mig, och nånting är fel i samhället. Istället för att ta tag i sina egna bekymmer, känslor, sådant så försöker man lägga över det på andra, lägga skulden på andra... (...) ett sätt att ge igen på samhället (...) alltså, alla människor har ju framtidsutsikter, drömmar om hur man vill leva. Eh, jag var väl så inne i det här destruktiva, och min egen självkänsla och att jag kände att det kommer aldrig att ske mig liksom, då är det lika bra att leva det här destruktiva skitlivet”.

IP 4 beskriver tankar och känslor hos män med våldsproblematik.

”Många gånger är ju självuppfattningen låg (...) alltså... de flesta, så att säga, märker ju ändå att detta är ett negativt sätt att bete sig. (...)Det är ju en kognitiv förvrängning, att man skyller på andra, man skyller på omständigheter, det blev så, jag hade inget val. (...) det kan vara offerposition, det kan vara att man är så låst i sitt sätt att tänka, man har lärt in det här, att man inte ser andra alternativ. Där blir de ju mer eller mindre ett offer. Men det är kognitiva förvrängningar och låsningar i det här att hitta andra sätt att lösa problem.”

IP 6 berättar om sina erfarenheter med klienter som har våldsproblematik och om hur de vill bli uppfattade.

”Det hela handlar om att söka bekräftelse på nåt sätt, känner man själv att man inte grejar skola så ser man till att kanske försöka klara sig själv så gott man kan, på sitt sätt.”

IP 1-3 berättar om utanförskapet som de upplevde i samhället. Både IP 2 och IP 3 beskriver sin tidigare syn på sitt eget liv och sitt värde då de levde med våld och kriminalitet. IP 4-6 berättar om att självuppfattningen hos män med våldsproblematik ofta är låg och att de många gånger söker bekräftelse på annat håll genom att t.ex. vara stökiga och bråkiga eftersom de behöver negativ bekräftelse i brist på positiv bekräftelse. IP 4 menar att genom att lära män med våldsproblematik att tänka på ett konstruktivt sätt kan man lösa problem på andra sätt där våld inte spelar in. IP 4 och IP 5 tar även upp hur män med våldsproblematik många gånger ursäktar och rättfärdigar sin livsstil genom att bagatellisera omständigheterna.

5.2.5.1 Delkommentar

Vad som kommer fram i intervjuerna med de IP 4-6 är att män med våld och kriminalitet ofta söker bekräftelse genom våld. Detta ligger i linje med vad tidigare forskning visar; nämligen att våld kan påverka personens självbild. Om våldet ses och uppfattas som något bra av en själv och i gänget och dessutom ger positiva effekter inverkar det på ens självbild och synen på våld (Sutterlüty, 2007).

5.3 Tema 2 – Förändringsprocesser

5.3.1 Inverkande faktorer vid förändringsprocesser

Intervjupersonerna berättar om betydelsefulla faktorer som spelar in vid förändringsprocesser från ett liv med våld och kriminalitet. Det som nämns av intervjupersonerna är bl.a. betydelsefulla personer och konkreta händelser som har påverkat valet att vilja förändra sitt liv.

IP 1 nämner flera betydelsefulla faktorer för sin förändringsprocess.

”Det började med att... jag blev misshandlad själv väldigt allvarligt och... eh... mina så kallade kamrater i gänget jag hade runtomkring mig, de brydde sig inte. (...) två personer hälsar på mig på sjukhuset och de visar verkligen att de bryr sig om mig som människa, inte som den idiot jag är. (...) här kommer jag i kontakt med den här kriminalinspektören som då är specialiserad på just den problematiken jag har (...) han ifrågasätter mina värderingar och... eh... han ifrågasätter min framtid. (...)den här polisinspektören, han var så pass så smart, han visste hur mycket det skulle svida att låta mig konfronteras med ett av mina offer. (...) så kommer jag i kontakt med Exit. Exit är en organisation som hjälper just avhoppade nazister att börja om på ny kula.”

IP 2 berättar kring olika händelser som fick honom att komma till en i förändringsprocess.

” (...) sen fick jag höra att min bror hade blivit slagen, (...) Och då kände jag att när min bror råkade ut för det här, så kände jag att ... för första gången att jag kan inte finnas där alltid. (...) Att jag slutade med våld, det var ju det här med att den här killen slog ned min bror. För att jag kunde inte finnas där. Jag märkte att jag kan inte va där 24 timmar och jag började tänka. Plus att våldet började eh... inte vara lika starkt, ju äldre man blev (...) När min syster dog, det var då jag började tänka mycket, fan vad är meningen med livet alltså (...) Och så den här tjejen, jag levde med henne i många år och hon sa till mig sök psykolog och prata ut om allt (...) skickade mig till en doktor (...) ringde hon mig och sa packa dina saker du ska åka nu. (...) Där träffade jag en man (...) Men jag säger så här, jag ångrar inte en dag att jag kom till det här stället. För den här mannen han lärde mig en sak: Du kan bli vad du vill. (...) Han gav mig kunskapen om hur människan fungerar (...) alltså man måste förändra... sitt tankesätt, det är enda sättet att lyckas komma ur det.”

IP 3 berättar om faktorer som spelade in i förändringsprocessen från den kriminella livsstilen.

”Jag fick ett fängelsestraff som vart omvandlat till rättsvård och kom till ett behandlingshem. Ett sånt här 12 stegs behandlingshem, även kallat Minnesota-modellen. Och jag tänkte jag provar det här, jag ser, jag ska försöka ge det här en chans. Där träffade jag en gammal kompis som hade varit nykter och drogfri, kriminell fri och våldsfri i några månader. Han hade liksom fått kinder, och färg i ansiktet och hade gått upp kanske 10-12 kilo. Där väcktes det en nyfikenhet i mig. Min oförmåga att se på mig själv när jag väl var i det var också att tidigare så tänkte jag om honom så att han behöver hjälp, han måste ta hand om sig. Saken var den att jag behövde precis lika mycket hjälp som han. Och där nånstans så väcktes det ett hopp. Bara genom att han var där. (...) Annat som spelade in i vändpunkten var... människor som ingav hopp och förtroende.”

IP 4 nämner faktorer som kan vara betydande för en persons förändringsprocess.

” när det finns andra personer som det gör ont för då har det ju betydelse, och det förekommer ju, särskilt barn, att ha barn kan ju skapa den här situationen. Eller någon annan anhörig som de liksom bryr sig om, orkar bry sig om även i den här stunden, i den här situationen (...) att många uttrycker att de inte vill fortsätta med det här, på grund av att det drabbar barnet eller familjen (...) man är trött på det här, man är trött på det här att åka in och ut, det är liksom, det blir ingen förändring, och det blir för många negativa konsekvenser (...) man vill komma bort ifrån de här negativa konsekvenserna i form av fängelse, andra sociala konsekvenser, att det, att det inte fungerar i tillvaron (...) Alltså det är inte så att de oj, ser att ser att de skadat något offer eller sånt, utan det är mer utifrån deras egen situation de känner så, det är min uppfattning.”

IP 1- 3 berättar att de mött betydelsefulla personer som haft en viktig roll i deras förändringsprocesser. IP 1 och 2 kom i kontakt med någon/några som började ifrågasätta deras tankar och värderingar och IP 3 mötte en vän på ett behandlingshem som fick honom att inse att han också var i behov av hjälp. IP 4-6 beskriver att viktiga faktorer som kan inverka vid förändringsprocesser är att det finns personer som man bryr sig om runtomkring som påverkar personen med våldsproblematik till en förändring men också att de negativa konsekvenserna med en sådan livsstil till slut blir fler än de positiva effekterna.

5.3.1.1 Delkommentar

Intervjupersonerna beskriver vilka faktorer som har betydelse i förändringen från livet med, till livet utan våld och kriminalitet. IP 1-3 nämner att de träffade någon viktig person utanför sitt eget kriminella nätverk som hade en viktig inverkan för deras förändring och som fick dem att vilja förändra sina liv. IP 4-6 berättar att många gånger handlar det om att personer som lever med våld och kriminalitet inte längre vill leva så eftersom det påverkar personer som man bryr sig om. Resultatet ligger i linje med tidigare forskningen som visar att den kriminelles band till icke kriminella anses betydelsefullt ur kriminalitet (Wahlin, 2002).

5.3.2 Svårigheter med en förändringsprocess

Intervjupersonerna ger en beskrivning av de svårigheter som finns med att lämna ett liv med våld och kriminalitet. IP 1-3 berättar hur svårt det var att lämna gemenskapen som tidigare funnits i gängtillhörigheten. IP 4-6 berättar om svårigheterna med att förändra inlärd beteenden hos män med våldsproblematik.

IP 1 berättar om sin syn kring svårigheter med att lämna ett liv med våld.

”Alltså det största problemet är ju just det här utanförskapet att... Människan är ett flockdjur och vill ha gemenskap och tillhörighet och lämnar man ett sånt här extremt gäng blir man verkligen utanför...”

IP 3 berättar om de svårigheter som finns med att lämna den kriminella livsstilen och vad han tycker krävs för att kunna göra det.

”Det svåra var ju att möta och äga det som jag faktiskt hade ställt till med. Och möta de känslorna som jag hade kapslat mig in i och trängt undan under så lång tid. Att titta mig själv i spegeln och verkligen försöka ta sats och säga att ja, du duger som du är. Och våga stå inför mig själv och säga att, du kan förändras, det kan gå trots så som det har sett ut. Mycket att våga gå ner i min sårbarhet och möta det som har legat där under så länge, tiderna bakom försvaren och bakom maskerna och så som jag hade haft under så lång tid (...).Jag tror att vad som krävs är att den här människan, den här personen, den här individen behöver komma ifrån den här miljön för att få tid för eftertanke. För att det är väldigt svårt att vara i en miljö och börja komma in på andra banor eller tänka i andra spår.”

IP 4 beskriver svårigheterna med att lämna den kriminella livsstilen.

”Det svåraste är ju att, som jag uppfattar det, att förändra ett inlärt beteende, för det sitter ju väldigt starkt så att säga, att ha använt, under lång tid, och lärt sig att använda våld som ett sätt att bete sig, som en lösning på ett problem, det är svårt att ändra (...) att försöka att ändra tankemönster.(...) Men det är klart att det är ju massa andra saker som är väldigt svårt, om man inte varit på arbetsmarknaden, att ta sig in på arbetsmarknaden, och... dåligt självförtroende, att bryta den här trenden, det är ju massa med saker som ingår. Men framför allt är det väl det här med en själv, och börja med det, att förändra mitt sätt att bete mig, när jag har betett mig så här och funnit att det har varit fram till en viss punkt användbart, och då att ändra det sättet, det är ju svårt, det är ju stort.”

IP 1 och IP 2 nämner att en svårighet med förändringen från den kriminella livsstilen har varit att lämna den gemenskap som tidigare funnits i gänget. De menar att lämnandet av ett gäng leder till en känsla av utanförskap och ensamhet. IP 3 beskriver svårigheterna med att bemöta dem känslor som uppkommer vid valet av förändring av livsstil. IP 4-6 beskriver hur svårt det kan vara att försöka förändra inlärd beteenden hos män med våldsproblematik som har lågt självförtroende och där synen på respekt och status ses som något som fås genom våld och kriminalitet.

5.3.2.1 Delkommentar

IP 1 och IP 2 förklarar att det svåraste med att lämna våld och kriminalitet är att man också lämnar gänget. Gemenskapen som finns i gänget lämnas, vilket gör att man känner sig väldigt utanför. IP 3 berättar att det svåraste var att bemöta sina känslor när man insåg det man hade gjort. IP 4 och IP 5 berättar att det svåraste med att lämna den kriminella livsstilen var att förändra ett inlärt beteende och man hade dåligt självförtroende vilket också påverkade och gjorde det svårt för någon att ta sig in på arbetsmarknaden. Enligt socialpsykologin formas en persons självuppfattning utifrån den grupp hon tillhör. Har man då befunnit sig i ett gäng är det också svårt att lämna gänget då ens egna sociala identitet är formad av gänget (Ekehammar, 2005, s.285). Den egna självbilden är formad genom andras uppfattningar (Payne, 2002, s.222). Om vi uppfattar att andra tänker negativt om oss tänker vi så småningom även negativ om oss själva (Hedin, Herlitz & Kuosmanen, 2006, s.30).

5.3.3 Förändringsprocessers förlopp

IP 1-3 berättar om händelser som fick dem att börja ifrågasätta sina våldsproblematiska liv men också hur betydelsefulla dem tidigare erfarenheterna har varit för deras liv idag. IP 4-6 ger en beskrivning av faktorer som spelar in i val av förändring från ett våldsproblematiskt liv.

IP 1 beskriver sin förändringsprocess.

”Det började med att... jag blev misshandlad själv väldigt allvarligt och... eh... mina så kallade kamrater i gänget jag hade runtomkring mig, de brydde sig inte.

De bara lät misshandeln fortgå. När jag sen hamnade på sjukhus (...) sju dagar och ingen av mina gamla kamrater hälsade på mig, de sket totalt i mig. (...) Och då, när jag kom ut från sjukhuset, det var ju då tankarna började ploppa upp att jag började ifrågasätta mitt val (...) eftersom jag då inte hade något annat umgänge runtomkring mig så blev det att jag sökte mig till nazisterna igen. (...) jag hamnar på sjukhus igen, och den här gången så har jag den turen att (...) två personer hälsar på mig på sjukhuset och de visar verkligen att de bryr sig om mig som människa, inte som den idiot jag är. Och det här gör ju då att helt plötsligt så får jag ju känslan av att okej, jag har två personer som bryr sig. (...) de visar ju ärligen att de var livrädda för att förlora mig att de brydde sig så pass mycket om mig. Och det här gjorde att jag till sist fick mod, med deras hjälp att gå till polisen och erkänna allt som jag hade gjort mig skyldig till, för att kände det att jag var tvungen att göra nåt för att bryta helt.”

IP 2 förklarar hur processen fortfarande pågår idag.

”Hela den processen pågår nu också, det gör den. På vissa områden känner jag att jag har läkt och på vissa områden känner jag att jag har bearbetat mycket, samtidigt som en del saker glömmet jag aldrig och sen vet jag inte om, en del saker vill jag inte glömma. För att det är så viktigt att påminna mig om vem jag har varit, hur jag betett mig och hur det kan bli om jag skulle gå tillbaks.”

IP 4 berättar vad som kan behövas för en person att lämna sin våldsproblematiske livsstil.

”Det måste ju ändå vara det att personen kommer fram till att den vill göra något, det är punkt ett, vill på något sätt förändra. Sen om det beror på trauma, alltså på något sätt tänker jag ändå att det är, man blir trött på det man har hållit på med, man ser inte att det här, det gamla sättet har någon framtid, av olika skäl, så att säga (...) de flesta uttrycker att de är på något sätt trötta på det här och vill någonting annat (...) det har blivit för mycket negativa konsekvenser, man vill ju inte att ens barn ska drabbas, man vill inte upprepa sig själv i samma beteende hela tiden. Av någon anledning så har man också kanske fått nått hopp om något annat, tänker jag, att det också, dels tröttheten och sen kanske också fått nys på att det kanske finns något annat som jag skulle kunna göra.”

IP 6 beskriver att det oftast är en process för någon som slutar med våldsbrott.

”Jag tror många gånger det är en process (...) Har man goda hemförhållanden med föräldrar som bryr sig, andra vuxna som bryr sig, då har man också lättare att kunna förstå och göra något åt det. (...) Har man negativ självkänsla, tror jag det är jättesvårt för många att bryta med sitt sociala nätverk, om det är kriminella gäng till exempel.”

IP 1-3 berättar hur personer i deras omgivning fick dem att tänka över sin våldsproblematiske livsstil och IP 2 nämner att det än idag pågår en process då det är viktigt att påminna sig själv om sitt tidigare liv. IP 4-6 förklarar hur negativa

konsekvenser får våldsproblematiker att vilja förändra sin livsstil och menar att det är lättare att bryta en negativ utveckling om man i övrigt har goda hemförhållanden.

5.3.3.1 Delkommentar

IP 1 berättar om då han för första gången kände att det fanns personer i hans omgivning som brydde sig om honom vilket var ett första steg till valet att bryta med sin kriminella livsstil. IP 6 förklarar att det underlättar att bryta med sin kriminella livsstil om man har goda hemförhållanden med vuxna omkring sig som bryr sig. Enligt socialpsykologin utsätts individen för social påverkan som innebär att personens attityder och beteenden påverkas av människor i sin omgivning (Ekehammar, 2005, s.294). IP 2 beskriver att processen pågår än idag och förklarar att det är viktigt att han inte glömmer vissa händelser från sitt tidigare liv för att påminna sig själv om hur det kan bli om han skulle gå tillbaka. Resultatet ligger i linje med tidigare forskning som visar att tidigare erfarenheter är av stor betydelse i en individs vändpunktsprocess då oförglömliga märken i deras liv kan leda dem till en annan riktning (Sutterlüty, 2007). IP 4-6 beskriver att det ofta handlar om att personer känner att det har blivit för många negativa konsekvenser av ett våldsproblematiskt och kriminellt liv vilket leder till att personerna vill någonting annat. Detta stämmer väl överens med tidigare forskningen som visar att personen kan nå en förändringsspunkt när hon har fått nog av negativa erfarenheter och upplevelser (Hedin, et.al., 2006, s.29).

5.3.4 Tankar, känslor och val kring förändringsprocesser

IP 1-3 beskriver tankar och känslor som spelade in i deras val att bryta från den våldsproblematiske livsstilen. De beskriver även sina tankar och känslor som de har idag jämfört med deras tidigare tänkande. Även IP 4-6 beskriver de tankar och känslor som spelar in vid förändrandet och för att kunna lämna en våldsproblematiske livsstil.

IP 1 berättar att när han gick till polisen kom han i kontakt med en polisman som lät IP 1 konfronteras med ett av sina offer som han hade misshandlat så pass svårt att denne hamnade i rullstol.

” den här polisinspektören, han var så pass så smart, han visste hur mycket det skulle svida att låta mig konfronteras med ett av mina offer. (...) Han rullar fram till mig och.. till sist känner jag väl att jag måste ställa frågan rakt ut till honom och det är .. kan du förlåta mig för det jag har gjort. Han ser mig i ögonen och säger ”När hur fan ska jag kunna göra det. Du har gjort mig rullstolsbunden för resten av mitt liv.” Och den skulden den skammen det väckte av att behöva se honom i ögonen och få det här svaret asså... Jag höll på att bryta ihop totalt för att... Då fick jag ju tillbaka på alla människor som jag hotat, trakasserat...fick det uppkastat i ansiktet. (...) Men den här polisinspektören såg ju till att verkligen fånga upp mig och säga till.. Ja du har gjort hemska saker, men du får en möjlighet att göra nånting av ditt liv nu. Bryt helt nu med ditt förgångna och börja ett nytt liv.

IP 1 berättar om sina drömmar om hur han tänkte kring ett eventuellt annat liv.

”Ah, alltså, alla människor har vi ju framtidsutsikter, drömmar om hur man vill leva. Eh, jag var väl så inne i det här destruktiva, och min egen självkänsla och sånt att jag kände att det kommer aldrig ske mig liksom, då är det lika bra att fortsätta leva det här destruktiva skitlivet.”

IP 2 beskriver betydelsefulla faktorer som spelar in för att komma ifrån ett kriminellt liv.

”Du måste skaffa dig nya vänner, nu umgängeskrets plus att måste eh... tro på och va stark nog och stå upp för den du är, idag, när du bryter det här mönstret, när du blir en annan människa. Men hur lätt var det?”

IP 5 beskriver drömmar och visioner som människor har.

”Jag tror att alla bär en dröm om att leva vanligt. Att kunna lägga liksom det här slagsmållivet bakom sig och ha... Så hoppet tror jag finns, men jag vet inte om man tror att man nånsin kommer att klara det. Det är ju återigen det här med självförtroende, självkänsla.”

IP 6 förklarar hur synen på respekt kan skilja sig efter en förändring.

”Man får de till att reflektera över det här beteendet. Så kan de se att det är fråga om vilken slags respekt de vill ha. Vill man ha respekt där andra personer är rädda för en för att man är våldsam och begår våldsbrott eller vill man ha en respekt som handlar om andra värden. På det sättet tycker jag man kan nå skillnad.”

IP 1 beskriver den skuld och skam han kände då han fick träffa ett av sina offer och hur den situationen fick honom att tänka över sitt liv med våld. IP 1-3 ger sin syn på livet idag jämfört med tidigare, hur de tidigare levde ett destruktivt liv och hur de idag värdesätter sitt liv alltmer. IP 4-6 berättar om hur tankar kring att man inte längre vill leva våldsproblematiskt spelar in för att en person ska kunna bryta med sin kriminella livsstil. IP 4-6 menar att det många gånger handlar om självförtroende och självkänsla för att man ska lyckas med det.

5.3.4.1 Delkommentar

IP 1 beskriver hur han kände skuld och skam efter att ha träffat på ett av hans offer som han hade misshandlat svårt. Forskning visar att förstadier till uppbrott är då personen inser att hon valt fel spår i livet och mår dåligt p.g.a. det hon gör (Hedin, et.al., 2006, s.29). IP 1 berättar också att han hade drömmar om hur han ville leva, men att hans låga självförtroende gjorde att han kände att det aldrig skulle komma att hända honom och därför valde han att fortsätta leva sitt liv destruktivt. Detta går i linje med tidigare forskning som visar att förändrade tankar och självbild spelar in vid en förändring (Berglund, 2007, s114).

Resultaten visar också att social påverkan spelar in för en persons attityder och beteenden vilket exempelvis IP 3 beskriver när han idag har en positiv syn då han omges av positiva faktorer jämfört med tidigare (Ekehammar, 2005, s.294). IP 4-6 nämner hur frivården försöker få klienterna att reflektera över sin kriminella livsstil och även över synen på respekt som innan en förändringsprocess ofta handlar om andra personers rädsla för en

själv men efter en förändring ofta handlar om andra värden. Utifrån socialkonstruktionismen omkonstruerar personer som bytt social kontext sina uppfattningar för att passa in i den nya miljön (Maybin & Wetherell, 1998, s.243, 281). IP 4-6 berättar att de på frivården arbetar med att försöka förändra klienternas tankemönster.

5.3.5 Förändrad syn på sig själv efter förändringsprocesser

IP 1-3 beskriver hur de ser på sig själva idag jämfört med tidigare när de levde med våld och kriminalitet. IP 4-6 berättar hur personer med tidigare våldsprblematik har förändrat synen på sig själva och fått en mer positiv självbild jämfört med innan en förändringsprocess.

IP 1 ger sin förändrade syn på sig själv efter förändringsprocessen och vad det kommer sig av.

” Jag är totalt motsatsen till var jag var innan i varje fall(...) För att eftersom jag inte hade någon självkänsla, självförtroende. Jag hade en rädsla, en depression inom mig själv(...) Behöva se sig själv i ögonen och ifrågasätta vad man höll på med... det hade inte gått (...) För att jag har insett att, när jag var aktiv, när jag höll på att strula till det för mig då levde jag, då var jag en annan person, jag hade en annan identitet(...) Det kommer av att jag har gått in i djupet. Jag har verkligen haft duster med mig själv. Jag har gråtit, har blivit förbannad på mig själv, jag har konfronterats med mina känslor, min rädsla.”

IP 4 förklarar hur förändringsprocessen även påverkar ens syn på sig själv.

”Brytpunkten gör att, man vill inte ha de konsekvenserna, man värdesätter livet mer. (...) Jag tycker väldigt mycket att det nämns om det här med självrespekt och ökad respekt från andra utan att använda våld.”

IP 5 berättar om hur synen kring en själv förändras i och med en förändringsprocess.

” (...) har man då lyckats ta sig ur och börjar få kontroll över sig själv och sina handlingar och sitt liv så växer man ju enormt mycket så man får ju en helt annan syn på sig själv.”

IP 1- 3 beskriver hur de känner sig som helt andra individer idag jämfört med tidigare när de levde med våld och kriminalitet men att det krävdes tid för att konfrontera sina känslor och sin rädsla för att idag kunna vara en positiv person. IP 4- 6 berättar hur många av deras tidigare klienter som har genomgått en förändringsprocess värdesätter livet mer idag än tidigare. IP 5 berättar hur personer som tidigare levt med våld och kriminalitet idag har fått kontroll över sina handlingar och därmed en helt ny syn på sig själva.

5.3.5.1 Delkommentar

IP 1- 3 beskriver hur synen på sig själva och på livet idag jämfört med tidigare har förändrats. Den förändrade synen de har fått kan tolkas utifrån socialkonstruktionismen

som menar att de individuella tankeprocesserna speglar den yttre sociala verkligheten. När alltså dessa personer har bytt sociala kontexter inverkar det för den enskilda individen på så sätt att deras inre tänkande påverkas av den yttre miljön. De ha bytt sina sociala sammanhang där det ingår andra människor med andra värderingar. För att de ska känna att de passar in, har de blivit tvungna att förändra och omkonstruera uppfattningar om sig själva och sin syn på sig själva (Maybin & Wetherell, 1998, s.243, 281). Även IP 4-6 beskriver hur viktigt det är i arbetet med kriminella att försöka ändra deras tankemönster kring synen på livet och på sig själva.

6 Sammanfattande helhetsanalys

Mot bakgrund av intervjupersonernas berättelsefragment kring de olika deltemana med delkommentarer följer en helhetsanalys för att eftersträva förståelse kring helheten av problemområdet utifrån en hermeneutisk ansats (Kvale, 1997, s.51). Berättelsefragmenten presenteras först utifrån en narrativ strukturering med två berättelser utifrån ett aktörs- och ett observatörsperspektiv. Därefter kopplas båda berättelserna utifrån de båda perspektiven samman med tidigare forskning och valda teori- och analysverktyg. Analys och tolkning av intervjumaterialet visar på en komplex bild där olika faktorer spelar in för förändringsprocesser från våld och kriminalitet.

6.1 Sammanställning av berättelsefragment från IP 1- 3

Samtliga IP 1-3 delgav liknande berättelsefragment i många avseenden vad gäller utvecklande av våld och kriminalitet, livet med våld och kriminalitet och förändringen till ett liv utan detta. Gemensamt för två av intervjupersonerna är att de i sina berättelsefragment beskriver en sträng uppfostran med inslag av våld. Den tredje IP beskriver däremot att han inte upplevde våld under sin uppväxt utan saknade gränser och riktlinjer.

IP 1-3 berättade att de hade en stark önskan om tillhörighet och gemenskap och detta gjorde att de sökte sig till gäng. I dessa gäng fanns tydliga normer, regler och rollpositioner. I gängen fyllde våldet flera funktioner och IP 1-3 beskriver dem på olika sätt, exempelvis gav det utlopp för känslor, uppmärksamhet, status, tidsfördriv och kunde öka sammanhållningen i gänget. IP 1-3 beskriver att våldet även hade baksidor i och med att de efter ett slagsmål kunde få ångest för att de hade gått över sin personliga gräns och upplevde att de hade förlorat kontrollen. IP 1-3 hade en önskan om att vilja leva på ett annat sätt, ett s.k. ”svenssonliv”, men upplevde en hopplöshet kring att nå ett sådant liv och accepterade att deras liv var kört och att deras liv kunde sluta med att de knarkade ihjäl sig eller slog ihjäl någon. För att dämpa ångesten över sin livssituation berättar IP 1-3 att de tog alkohol och/eller droger, vilket däremot kunde leda till att de begick nya våldsbrott och upplevde ännu mer ångest.

Vad gäller förändringsprocesserna från ett kriminellt liv med våldsproblematik har IP 1-3 berättelser inslag av liknande avgörande faktorer. De uppger att en konkret händelse inträffar som leder till att de ifrågasätter sina liv och meningar med den. Dessa händelser var att IP 1 blev svårt misshandlad, IP 2 syster dog och IP 3 dömdes till rättsvård. Förutom dessa starka händelser kommer IP 1-3 i kontakt med en eller flera människor som kom att betyda mycket för dem i deras förändringsprocesser. Anledningen till att dessa människor blev betydelsefulla var att de ifrågasatte IP 1-3 värderingar och livsval, ingav hopp om alternativa levnadssätt och bemötte dem med respekt och omtanke. Vägen till en bestående förändring skiljer sig däremot mellan de olika berättelsefragmenten. IP 1 och IP 2 beskriver att de till följd av en konkret händelse påbörjade en förändrad livsstil men föll tillbaka i gamla livsmönster medan IP 3 inte föll tillbaka. En tid därefter inträffade åter igen en konkret och viktig händelse för IP 1 och IP 2, och denna gång kom de också i kontakt med en eller flera personer som kom att bli betydelsefulla i deras förändringsprocesser. Förutom en konkret händelse och en eller flera betydelsefulla personer beskriver IP 1-3 att de bytte miljö. IP 1 flyttade och IP 2 och IP 3 hamnade på behandlingshem. Samtliga IP 1-3 kom även i kontakt med hjälporganisationer såsom KRIS, EXIT, AA och NA och samtliga befinner sig i några av dessa än idag.

6.2 Sammanställning av berättelsefragment från IP 4-6

Samtliga yrkesverksamma inom frivården, IP 4-6, beskriver familjens och uppväxtens inverkan på individen som kan leda till utvecklandet av våldsbeteende och kriminalitet. Inverkande faktorer som de beskriver kan vara trassliga hemförhållanden, med för hårda eller lösa regler och trassliga nätverk med bristande omsorg. En av IP belyser dessutom att fysiska och/eller psykiska övergrepp kan vara en faktor till utvecklandet av kriminalitet. IP 5 beskriver att svåra uppväxtförhållanden kan leda till en frustration över att inte bli sedd. IP 4-6 berättar att många av deras klienter har dåligt självförtroende och en negativ självbild. IP 5 och IP 6 beskriver att gemenskapen i gäng kan ge bekräftelse men samtidigt att grupstrycket kan göra att den enskilda personen gör sådant som denne inte skulle ha gjort ensam, exempelvis våldshandlingar. Sammanfattningsvis beskriver IP 4-6 att våld är ett inlärt beteende och brist på impuls kontroll som används för att lösa konflikter.

Vad gäller förändringen från en kriminell livsstil tar IP 4-6 upp flera betydelsefulla faktorer såsom häktning, negativa konsekvenser som till slut blir ohållbara och inte gör det värt att leva kriminellt, att få barn, bättre självförtroende och självkänsla, kontroll över sig själv och sina handlingar och hopp om att det går att förändra sin livssituation. IP 4-6 beskriver betydelsen av att bygga bra relationer till klienter med våldproblematik. Relationen bör vara grundad på förtroende och respekt. En av IP nämner betydelsen av att komma åt personen bakom våldsfasaden och för att därigenom kunna förändra grundläggande värderingar och åsikter som har betydelse för förändringsprocesser. Vidare nämner en av IP betydelsen av en positiv bekräftelse eftersom många klienter med våldproblematik och kriminalitet är vana att få bekräftat att de är dåliga, farliga och omöjliga att ha att göra med. Nätverken kring personer med våld och kriminalitet är

också av stor betydelse och att försöka jobba och stärka dem menar IP 4-6 kan ge positiv inverkan i förändringsprocesser.

6.3 Helhetsanalys kopplat till tidigare forskning och analysverktyg

Samtliga IP 1-6 ger en överensstämmande bild över förändringsprocesser utifrån ett aktörs- och observatörsperspektiv. Flera överensstämmande faktorer för vad som spelar in vid förändringsprocesser framkommer vid en helhetsanalys mot de två sammanställda berättelserna. Aktörerna, IP 1-3, beskriver sina trasiga nätverk under sin uppväxt med alltför stränga uppväxtförhållanden med inslag av våld eller alltför lösa gränssättningar. IP 4-6 bekräftar att slitningar inom familjen ger sämre odds för att klara sig bra i framtiden. Detta kan ha spelat in för utvecklandet av deras antisociala beteenden vilket stämmer överens med tidigare forskning som visar att ett auktoritärt eller eftergivet förhållningssätt från föräldrars sida med slitningar inom familjen ökar risken för ett antisocialt beteende hos barn (Martens, 1992, s.13; Rydén-Lodi, et.al., 2005, s.32ff).

Av intervjuerna framkommer att frånvaron av bekräftelse och beröm från föräldrarna under uppväxten kan leda till sökande efter detta i gäng. Samtliga IP 1-6 berättar att i brist på positiv uppmärksamhet eftersträvas istället negativ uppmärksamhet. Två IP beskriver att de fick bekräftelse, status och makt i gäng genom användande av våld. De beskriver samtidigt att våld kunde medföra negativa konsekvenser såsom ångest, men att våld ändå ibland användes till följd av gruppträck vilket samtliga IP 1-6 bekräftar. Enligt socialpsykologin skulle detta kunna tolkas som att inträdandet i en grupp påverkar och formar en persons identitet utifrån andras uppfattningar (Ekehammar, 2005, s.285). En person i en grupp kan alltså tilldelas rollen som den som är duktig på att slåss och genom att andra bekräftar och berömmar detta ger det en positiv effekt för personen som spelar in för personens självbild (Payne, 2002, s.222; Sutterlüty, 2007). Koppat till IP 1-3 kan deras avsaknad av positiv uppmärksamhet i familjerna vara en faktor som spelade in i deras sökande efter tillhörighet i gäng. Att en person slåss, som IP 1-3 berättar om, trots att denne egentligen inte vill kan tolkas utifrån social påverkan där det sociala trycket gör att personen konformerar till andra (Ekehammar, 2005, s.294ff).

Samtliga IP 1-6 beskriver att ett liv i våld och kriminalitet innebär känslor av bland annat skam, skuld, ångest och hopplöshet. Någonstans finns en vetskap om att de våldsamma handlingarna är fel och en önskan till att vilja leva på ett annat sätt. Vägen däremot till ett alternativt levnadssätt kan kännas omöjlig eller obefintlig och därför menar IP 1-6 att ens öde accepteras. IP 1-3 berättar att en konkret händelse gjorde att de ställdes inför en tankeställare om hur de levde sina liv och hur de ville leva dem. Detta stämmer överens med tidigare forskning som visar att inledande stadier till förändringsprocesser följs av ånger och funderingar på alternativa möjligheter tillsammans med en utlösande händelse som gör att upplevelsen av ens yttersta gräns är nådd (Hedin, et.al., 2006, s.29).

Vad samtliga IP 1-6 beskriver som starten till en bestående förändringsprocess är en utlösande händelse i kombination med en betydelsefull person. Utifrån ett

aktörsperspektiv beskriver IP 1-3 att dessa personer var betydelsefulla för att de ifrågasatte deras liv, ingav hopp om att det var möjligt att leva på ett annat sätt, erbjöd dem hjälp och visade omtanke. Utifrån ett observatörsperspektiv berättar IP 4-6 om betydelsen av att möta människan bakom den våldsamma fasaden, att bygga på en förtroendefull relation och tillsammans med klienten arbeta med värderingar och motivation till förändring. IP 4-6 berättar också om betydelsen av att inge hopp om att det går att leva på ett annat sätt och att visa på konkreta verktyg för hur det kan göras samt att spegla individen positivt i syfte att förbättra deras självbild eftersom de har en självbild som farliga, dåliga och värdelösa. Dessa två perspektiv av stödpersoners betydelse för möjliggörandet av en förändringsprocess går i enlighet med tidigare forskning (Berglund, 2007 s.5, 114; Hedin, et.al., 2006, s.29f; Maruna, 1997; Rydén-Lodi, et.al., 2005, s.32ff; Wahlin, 2002).

IP 1-3 beskriver miljöombytes och ett nytt nätverks betydelse i förändringsprocesser för möjlighet till reflektion, eftertanke och förändring av livssituationer. Detta stämmer överens med tidigare forskning vad gäller de sociala bandens betydelse för att avbryta en kriminell bana och hur banden till icke kriminella har en gynnande inverkan för att bryta en kriminell bana (Wallin, 2002). Samtliga IP 1-6 beskriver det kriminella gängets negativa inverkan på förändringsprocesser och att det för en lyckad förändringsprocess är mycket viktigt med nya nätverk. Enligt social konstruktionismen kan miljöombytets och ett nytt nätverks betydelse för en lyckad förändringsprocess förklaras med att människan hela tiden blir och formas i samspel med den sociala omgivningen. Om människan betraktas som en sammansättning av olika delar kan den nya miljön och det nya nätverket tänkas inverka i formandet av ett nytt deljäg som innebär ett nytt sätt att tänka och leva (Maybin & Wetherell, 1998, s.244, 255, 281). Personer kommer utifrån sitt nya sociala sammanhang konstruera en ny mening där kriminalitet och våld inte ingår vilket IP 1-3 visar utifrån sin förändrade syn på våld och kriminalitet idag i och med sitt nya sociala sammanhang.

IP 1-6 berättelsefragment stämmer överens med tidigare forskning som visar att förändringsprocesser inte förflyter linjärt utan kan pendla mellan olika faser och att ambivalens och svårigheter med nya livsmönster och livsmiljöer kan leda till återfall i tidigare livsroller (Hedin, et al., 2006, s. 29f). Detta bekräftas av att två IP föll tillbaka i gamla livsmönster trots en betydande utlösande händelse och avsaknaden av en stödperson kan ha spelat in för att deras förändringsprocesser avbröts.

Samtliga IP 1-3 är fortfarande idag, flera år efter förändringsprocessernas början, kvar i någon hjälporganisation som KRIS, AA eller NA. Det skulle mot social konstruktionismen kunna tolkas som att omgivandet av stödjande och icke kriminella nätverk fortfarande spelar in för upprätthållandet av personernas konstruktioner av meningen med en icke kriminell livsvärld. IP 1-3 beskriver att de idag lever ordnade liv med familj, bostad och jobb. Detta går i linje med tidigare forskning vad gäller faktorer som har en god inverkan för att avbryta en kriminell karriär (Rydén-Lodi, et al., 2005, s. 35). Dessutom stämmer det överens med forskning som visar att band till samhället i

form av bostad, arbete och nätverk minskar risken för att stanna kvar i den kriminella livsstilen eftersom detta kan förloras till följd av fortsatt kriminellt beteende (Maruna, 1997).

Samtliga IP 1-6 beskriver den förbättrade självbilden och betydelsen av att arbeta med personers självbild i förändringsprocesser. Aktörerna, IP 1-3, beskriver att när de levde med våld och kriminalitet tänkte de negativt om sig själva och accepterade sin livssituation. I möte med personer som ingav hopp och värme kom de att börja se på sig själva på ett nytt sätt och att de hade en möjlighet att kunna påverka sin egen livssituation. Observatörerna, IP 4-6, beskriver som tidigare nämnts betydelsen av att arbeta med och bygga upp personernas självbild för att de ska inse att ett alternativt sätt att leva är möjligt. Detta stämmer överens med tidigare forskning om att en förändring beror på en inre bearbetning tillsammans med yttre förändringar runtomkring personen (Hedin et al., 2006, s. 30). Vidare kan den förändrade självbilden förklaras utifrån att ett byte mellan en tidigare destruktiv grupp tillhörighet i kriminella gäng till en positiv grupp tillhörighet såsom exempelvis KRIS, NA och AA har ägt rum och att den sociala identiteten har påverkat personernas självkänsla till det bättre (Ekehammar, 2005, s.285).

Vad gäller samtliga av IP 1-3 upphörande av användandet av våld kan det kopplas till deras nyfunna sysselsättningar idag och upphörandet av alkohol och droger. Samtliga av dem arbetar idag bl.a. aktivt med att föreläsa kring kriminalitet och våld och med att stötta personer som befinner sig i riskzonen för en kriminell livsstil. Utifrån socialpsykologin och social konstruktionismen kan det kopplas till att dessa IP 1-3 har kommit att få nya roller i de nya grupp tillhörigheterna och att deras nya konstruktioner av status, bekräftelse och mening numer uppnås genom att bland annat vara stödjande personer för andra personer i riskzoner och att hålla föreläsningar. Observatörerna, IP 4-6, beskriver upphörandet av våld i förändringsprocesser utifrån nyfunna och alternativa sysselsättningar samt att personer med våldsprblematik får självinsikt om utlösande faktorer för sitt våld och konkreta verktyg för att kunna förändra sitt beteende, vilket tidigare forskning bekräftar (Goldstein, et.al., 2000, s.17f). IP 1-3 upphörande av missbruk som en bidragande faktor för att kunna ta sig ur en kriminalitet med våld går i linje med tidigare forskning att det finns en stark koppling mellan kriminalitet och missbruk (Rydén-Lodi, et.al., 2005, s.32ff).

Det kan nämnas att gemensamt för alla IP 1-6 är betydelsen av den egna motivationen och medvetandet om sitt liv som spelar in för att en lyckad förändring bort från våld och kriminalitet ska bli möjlig. Finns det antydning till önskan och vilja hos personen att förändra sin livssituation kan en stödperson bli betydelsefull i medvetandegörandet av detta och att erbjuda verktyg och stöd för att öka motivationen till en förändring. Samtliga IP 1-6 berättar att upplevelsen av hopplöshet gör att personer stannar kvar i sin livssituation, men att ingivandet av hopp från betydelsefulla personer gör att en förändring blir möjlig. Detta stämmer överens med tidigare forskning som visar att betydelsen av tvång eller frivillighet tillsammans med graden av medvetenhet spelar in

för förändringsprocesser och att beslut att bryta upp från kriminalitet kräver egen motivation hos personen (Hedin, et.al., 2006, s.30ff).

Slutligen kan nämnas att andra tolkningar och analyser av intervjumaterialet hade varit möjliga. Alternativa sådana mot bakgrund av andra teorier som t.ex. anknytningsteorin och det existentiella perspektivet skulle kunna vara; att personer med negativ utveckling mot våld och kriminalitet kan tänkas ha haft en otrygg anknytning till sina vårdnadshavare, vilket kan tänkas ha spelat in för deras negativa utveckling. Betydelsefulla stödpersoner, som har framkommit i studiens resultatdel, kan ha kommit att ersätta deras otrygga anknytning med en trygg anknytning, vilket kan tänkas ha spelat in för deras positiva utveckling och förändring från våld och kriminalitet (Broberg, et. al., 2006, s.188ff). Utifrån ett existentiellt perspektiv skulle resultatet av intervjumaterialet kunna tolkas och analyseras som att män med våld och kriminalitet har, liksom alla människor, en förmåga att föreställa sig alternativa handlingsmönster och en medvetenheten om sin handlingsfrihet. Detta skulle kunna innebära att intervjupersonerna har hanterat frågan om valfrihet när de valde att upphöra med våld och kriminalitet (Stevens, 1998, s.203). Däremot anses studiens valda analysverktyg väl relevanta eftersom gängets och andra nätverks inverkan och påverkan utifrån socialpsykologin kan antas vara av stor betydelse för en eventuell förändringsprocess. Likaså tycks den förändrade konstruktionen utifrån social konstruktionismen spela en stor roll för personers brytande från ett liv med våld och kriminalitet. Exitmodellen kan anses vara väl relevant för att försöka skapa en förståelse för intervjupersonernas beskrivna förändringsprocesser och betydelsefulla förändringsfaktorer.

7 Diskussion

I detta kapitel presenteras en sammanfattande diskussion med försök till besvarande av studiens frågeställningar, hypoteser och tolkningar. Utifrån vald kvalitativ metod kan inte statistiska generaliseringar och resultat till en större population göras men däremot kan välgrundade hypoteser och tolkningar dras som måste prövas mot ett större urval för att kunna säga något om extern validitet (Kvale, 1997, s.210f; Marsh, et. al., 1978, s.12).

7.1 Besvarandet av frågeställningar, hypoteser och tolkningar

Syftet med studien har varit att försöka få en förståelse för hur förändringsprocesser kan se ut från ett liv med, till ett liv utan våld och kriminalitet genom kvalitativa djupintervjuer med tre aktörer och tre observatörer. Uppsatsens frågeställningar var:

- Hur beskriver tre män sina förändringsprocesser från ett liv med, till ett liv utan våld och kriminalitet?
- Hur beskriver tre yrkesverksamma inom frivården förändringsprocesser för män som levtt ett liv med, till ett liv utan våld och kriminalitet?

Hypoteser som genererats:

- Förändringsprocesser från ett kriminellt liv kan anses vara ett komplext problem med många underliggande faktorer som spelar in för att en person ska kunna ta sig ifrån ett liv med våld och kriminalitet.
- Det kan antas att uppväxtförhållandena hos män med våldsbeteende och kriminalitet är problematiska, med antingen för hårda eller lösa gränssättningar som kan ha bidragit till en vålds- och kriminalitetsutveckling.
- Det tycks som att en förändrad självbild och självkänsla spelar in vid förändringsprocesser från våld och kriminalitet.
- Det kan antas att en konkret och avgörande händelse inverkar för att upphöra med våld och kriminalitet.
- En betydelsefull person eller flera betydelsefulla personer som ifrågasätter ens livsstil, inger hopp och visar andra sätt att leva tycks spela in i förändringsprocesser från våld och kriminalitet.
- Våld kan antas vara ett inlärt beteende som används för att uppnå bekräftelse och positiva effekter. Det verkar som att en person inte längre vill leva med våld och kriminalitet när negativa konsekvenser väger tyngre än positiva effekter.
- Ett miljöombyte där det kriminella nätverket och den kriminella miljön lämnas tycks spela in för att en förändring från det kriminella livet med våld ska inträffa.
- Det verkar finnas en koppling mellan missbruk och kriminalitet som spelar in för våldsbeteende och för en förändring kan det antas att det är nödvändigt att missbruket avslutas.
- För upphörande av våld och kriminalitet tycks ett nytt sätt att tänka och hantera problem vara nödvändigt.

Samtliga IP 1-6 ger överensstämmande bild av förändringsprocesser från ett liv med, till ett liv utan våld och kriminalitet. De beskriver komplexiteten med förändringsprocesser och betydelsen av flera samverkande faktorer som spelar in vid en förändring. En sammanfattande hypotes av förändringsprocesser utifrån studiens sex insamlade berättelsefragment är att personer kan antas behöva nå en upplevd gräns till följd av en viktig, utlösande händelse som gör att personen börjar tycka att dem negativa konsekvenserna med en kriminell livsstil väger tyngre än dem positiva och personen kan antas behöva en betydelsefull stödperson och utveckla nya konstruktioner av meningar. Utöver detta tycks en förändrad självbild, byte av miljö och umgänge, nya sysselsättningar och nya tankemönster spela in. Utifrån detta kan uppsatsens frågeställningar antas vara besvarade.

7.3 Förslag till fortsatt forskning

Denna uppsats har varit en ansats till att försöka nå förståelse kring ett urval mäns förändringsprocesser från ett liv med, till ett liv utan våld, tillsammans med observatörers perspektiv för problemområdet. Litteratur och forskning visade sig vara relativt

begränsad vid litteratursökningen vilket visar att mer forskning kring ämnet borde göras för att eventuellt kunna tillämpa den och kunna minska återfall och samhällskostnader. Uppsatsens hypoteser visade att problemområdet kan antas vara komplext varför kommande förslag till fortsatt forskning skulle kunna tänkas bidra med ökad förståelse för problemområdet utifrån andra viktiga dimensioner som tillsammans kan tänkas ge en klarare bild. Nedan följer förslag på fortsatt forskning.

- Vilken roll spelar dagens kriminalvård och frivård in för mäns förändringsprocesser med våldsbeteende och kriminalitet?
- Hur skulle dagens kriminalvård och frivård kunna effektiviseras för att fler klienter ska genomgå en förändringsprocess.
- Vilka samhällsresurser finns idag att tillgå för att förhindra och minska återfall i våld och kriminalitet?
- Hur ser samhället på män som lever och har levt med våld och kriminalitet? Kan samhällets syn spela in för mäns förändringsprocesser från våld och kriminalitet?
- Hur kan medias rapportering om våld och kriminalitet spela in för män som lever med det och därmed deras eventuella förändringsprocesser?
- Hur ser förändringsprocesser ut från ett liv med, till ett liv utan våld och kriminalitet för män med diagnoser såsom ADHD? Spelar andra betydelsefulla faktorer in och ser förändringsprocesser annorlunda ut jämfört med män som inte har diagnoser såsom ADHD?
- Hur ser förändringsprocesser ut för kvinnor som har våldsproblematik och är kriminella? Skiljer sig deras förändringsprocesser från våld och kriminalitet, från männens, och i sådana fall på vilket sätt?

8 Referenser

8.1 Böcker och rapporter

Angelöw, B., & Jonsson, T. (2000). *Introduktion till socialpsykologi*. Lund: Studentlitteratur.

Berglund, S-A. (2007). *Vändpunkter och förändringsprocesser, en treårig uppföljning av ungdomar från YAR-projektet i Borlänge*. Institutionen för socialt arbete. (Brå-rapport). Umeå: Umeå Universitet.

Bergmark, A. (2005). Att sammanställa kunskap. I S. Larsson, J. Lilja & K. Mannheimer (Red.), *Forskningsmetoder i socialt arbete* (pp. 151-169). Lund: Studentlitteratur.

Broberg, A., Granqvist, P., Ivarsson, T., & Risholm Mothander, P. (2006). *Anknytningsteori: betydelsen av nära känslomässiga relationer*. Stockholm: Natur & Kultur.

Ekehammar, B. (2005). Socialpsykologi. I P. Hwang, I. Lundberg, J. Rönnerberg & A-C. Smedler (Red.), *Vår tids psykologi* (pp.275-317). Stockholm: Natur och Kultur.

Elofsson, S. (2005). Kvantitativ metod. I S. Larsson, J. Lilja & K. Mannheimer (Red.), *Forskningsmetoder i socialt arbete* (pp. 59-91). Lund: Studentlitteratur.

Goldstein, A. P., Glick, Barry., & Gibbs J. C. (2000). *ART. Aggression Replacement Training*. Malmö: Team Offset & Media.

Hedin, U-C., Herlitz, U., & Kuosmanen, J. (2006). *Exitprocesser och empowerment. En studie av sociala arbetskooperativ i Vägen ut-projektet*. Norrköping: Kriminalvårdsstyrelsen.

Hydén, L-C. (2008a). Analys av berättelser i forskningsintervjuer. I S. Larsson, Y. Sjöblom & J. Lilja (Red.), *Narrativa metoder i socialt arbete* (pp. 111-132). Lund: Studentlitteratur.

Hydén, M. (2008b) Om den svåra konsten att lyssna till berättelser. I S. Larsson, Y. Sjöblom & J. Lilja (Red.), *Narrativa metoder i socialt arbete* (pp. 85-110). Lund: Studentlitteratur.

Josselson, R. (2008). Förståelse av människans verklighet: Om empati, berättelser och det dialogiska jaget. I S. Larsson, J. Lilja & Y. Sjöblom (Red.), *Narrativa metoder i socialt arbete* (pp.133-151). Lund: Studentlitteratur.

- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, S., & Goldberg, T. (2008). Närvarande och frånvarande berättelser. ”Frontstage” – och ”backstage” – analyser. I S. Larsson, Y. Sjöblom & J. Lilja (Red.), *Narrativa metoder i socialt arbete* (pp. 153-186). Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, S. (2005). Kvalitativ metod – en introduktion. I S. Larsson, J. Lilja & K. Mannheimer (Red.), *Forskningsmetoder i socialt arbete* (pp. 91-128). Lund: Studentlitteratur.
- Lilja, J. (2005). Samhälls- och beteendevetenskapliga skalor. I S. Larsson, J. Lilja & K. Mannheimer (Red.), *Forskningsmetoder i socialt arbete* (pp. 289-305). Lund: Studentlitteratur.
- Lilja, J. (2005). Videoanalyser som metodstrategi. I S. Larsson, J. Lilja & K. Mannheimer. (Red.), *Forskningsmetoder i socialt arbete* (pp. 269-289). Lund: Studentlitteratur.
- Löf, D. (2005). Informationssökning. I S. Larsson, J. Lilja & K. Mannheimer. (Red.), *Forskningsmetoder i socialt arbete* (pp. 347-366). Lund: Studentlitteratur.
- Marsh, P., Rosser, J., & Harre, R. (1978). *The rules of disorder*. London: Keagan Paul.
- Martens, P. (1992). *Familj, uppväxt och brott*. (BRÅ-rapport 1992:1). Stockholm: Gotab.
- Maybin, J. & Wetherell, M. (1998) Det ”distribuerade” jaget – ett konstruktionistiskt perspektiv. I R. Stevens (Red.), *Att förstå människor* (pp. 240-302). Lund: Studentlitteratur.
- Nilsson, I., & Wadeskog, A. (2008). *Det är bättre att stämma i bäcken än ån. Att värdera de ekonomiska effekterna av tidiga och samordnade insatser kring barn och unga*. Stockholm: Tryck o Rit.
- Olsson, H., & Sörensen, S. (2007). *Forskningsprocessen. Kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Payne, M. (2002). *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Riessman, C.K. (2008). Analys av individuella berättelser. I S. Larsson, Y. Sjöblom & J. Lilja (Red.), *Narrativa metoder i socialt arbete* (pp. 55-84). Lund: Studentlitteratur.
- Rydén-Lodi, B., Stattin, H., & Af Klinteberg, B. (2005). *Återfallsförbrytare – vilka var de? Några bakgrundsfaktorerers inverkan på återfall i brott*. Norrköping: Kriminalvården.

Stevens, R. (1998). Det reflexiva jaget – ett upplevelseperspektiv. I R. Stevens (Red.), *Att förstå människor* (pp. 162-239). Lund: Studentlitteratur.

Sunesson, S. (2006). Socialt arbete som internationellt forskningsområde. I A. Meeuwisse, S. Sunesson & H. Swärd (Red.), *Socialt arbete. En grundbok* (pp. 334-347). Stockholm: Natur och kultur.

Wikander, B. (2005). Exempel på forskning ur ett multidimensionellt perspektiv. I S. Larsson, J. Lilja & K. Mannheimer (Red.), *Forskningsmetoder i socialt arbete* (pp. 335-347). Lund: Studentlitteratur.

8.2 Webb dokument och elektroniska källor

El Mahdi, J. (2008). 552 misshandelsfall sedan Kungsholmen. *Svenska Dagbladet*. Hämtad från WWW 2008-05-07: http://www.svd.se/nyheter/inrikes/artikel_1219159.svd

Johansson, A. (2008). Åtalas för ännu en misshandel. *Aftonbladet*. Hämtad från WWW 2008-05-23: <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article1674577.ab>

Karlsson, M., & Laestadius, A-H. (2007). Idag hedras Riccardo av tusentals. *Stockholm City*. Hämtad från WWW 2008-05-07: http://stockholm.city.se/nyheter/2007/10/12/I_dag_hedras_Riccardo_av_tusentals/

Kriminalvården. (2008). *Frivård*. Hämtad från WWW 2008-05-07: http://www.kriminalvarden.se/templates/KVV_PortalTargets____1985.aspx

KRIS. (2008). *KRIS policy*. Hämtad från WWW 2008-05-07: <http://www.kris.a.se/krispolicy.htm>

Lugna Gatan. (2008). *Lugna Gatan*. Hämtad från WWW 2008-05-07: <http://www.fryshuset.se/wlt/239F7386-FA9A-4C41-94A1-2AD2ADB2A76B.wlt>

Maruna, S. (1997). Desistance and development: The psychosocial process of 'going straight'. *The British Criminology Conferences: Selected Proceedings 2*. Hämtad från WWW 2008-05-03: <http://www.britisoccrim.org/volume2/003.pdf>

NA – Anonyma Narkomaner. (2008). *Information om NA*. Hämtad från WWW 2008-05-07: <http://www.nasverige.org/information.html>

Sutterlüty, F. (2007). *The genesis of violent careers*. Hämtad från WWW 2008-05-19: <http://eth.sagepub.com/cgi/reprint/8/3/267>

Wahlin, L. (2002). Att sluta med brott. *Brå: Apropå 1*. Hämtad från WWW 2008-05-07: http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&id=246&module_instance=12

8.3 Läst litteratur men ej refererad i uppsatsen

Backman, J. (1998). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.

Johansson, B. (2001). *Att slåss för erkännande: en studie i gatuvåldets dynamik*. (Doktorsavhandling). Örebro: Örebros universitet.

Larsson, M., & Wierup, L. (2007). *Svensk maffia: en kartläggning av de kriminella gängen*. Stockholm: Norstedt.

Lindstein, T. (1981). *Barn och vuxna på experimentbarnby*. Stockholm: Almqvist & Wiksell Förlag AB.

Sandström, S. (2000). *Ungdomsvåld*. Stockholm: Liber.